

ADALET SİSTEMİ ÇALIŞANLARINA YÖNELİK

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE
ZORLA EVLİLİKLERİN
ÖNLENMESİ REHBERİ

ADALET

SİSTEMİ

ÇALIŞANLARINA

YÖNELİK

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE

ZORLA EVLİLİKLERİN

ÖNLENMESİ REHBERİ



Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) sağladığı fon desteği ile yürütülen **Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı**, kadınların ve çocukların korunmasını sağlayan ulusal mekanizmaların güçlendirilmesi ile çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere son vermeye yönelik olumlu sosyal normların desteklenmesi amacıyla hem önleme hem de müdahale faaliyetlerini, çok sektörlü ve bütüncül bir yaklaşımla sürdürüyor.

Hazırlayan Av. Seda Akço Bilen

Yayına Hazırlayanlar (UNFPA - Alfabetik sıra ile) Cansu Oba Erdoğan, Emine Kuzutürk Savaş, Gökhan Yıldırımkaaya, Tuna Çakmur, Zeynep Başarankut Kan

Tarih Haziran 2021

© Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

Bu yayının tüm hakları Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'na (UNFPA) aittir. UNFPA'in yazılı izni alınmadan kısmen veya tamamen kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Oran Mahallesi Kudüs Caddesi 1/21 Blok Daire: 37-38-39-43
Çankaya/Ankara – Türkiye
<https://turkey.unfpa.org/tr>

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) finansal desteğiyle yürütülmektedir. Bu içerik herhangi bir biçimde İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) görüşlerini yansıtmamaktadır.

Yapım MYRA / www.myra.com.tr

Baskı Atalay Matbaacılık

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
BÖLÜM 1 – KAVRAMLAR	7
BÖLÜM 2 – ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİĞİN VEYA ZORLA EVLENDİRMENİN ÖNLENMESİ	19
2.1. Evlenme Yaşı ve Evlenme İzni	21
2.2. Bir Çocuk İçin Evlenme İzni Verilmesinin Koşulları	23
2.3. Çocuklar İçin Evlenme İzni Talebinin Reddi	41
2.4. Çocuk Yaşta Evlenmenin Hukuken Geçerli Kabul Edildiği Bir Ülkeden Gelen Çocuklar Bakımından İzlenmesi Gereken Yol	42
BÖLÜM 3 – ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİĞİN VEYA ZORLA EVLENDİRMENİN BELİRLENMESİ VE BİLDİRİLMESİ	50
3.1. Riski Belirleme Sorumluluğu	51
3.2. Bildirim Yükümlülüğü, Başvuru ve Resen Harekete Geçme	53
BÖLÜM 4 – ÇOCUK YAŞTA EVLİLİK VEYA ZORLA EVLENDİRME MAĞDURU ÇOCUKLARIN YETKİLİ MAKAMCA İNCELENMESİ	61
4.1. Acil Koruma	62
4.2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na Yapılan Başvuru Sonrası Korunma İhtiyacının Araştırılması	64
4.3. Uygulanabilecek Tedbirlerin Planlanması	64
BÖLÜM 5 – MAĞDURUN TEDAVİSİ, KORUNMASI, MAĞDUR VE ONUN BAKIMINI ÜSTLENEN KİŞİLERE SOSYAL DESTEK SUNULMASI	69
5.1. Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'na göre Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Belirlenmesi	70
5.2. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile Düzenlenen Tedbirler	77
BÖLÜM 6 – ADLİ SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA	83
6.1. Bir Çocuğu Evlendirme	84
6.2. Bir Çocukla Evlenme	85
6.3. Bir Çocuğun Evlendirildiğini Bildirmeme	87
6.4. Göreve İlişkin Sırrın Açıklanması ve Özel Hayatın Gizliliğini İhlâl	89
6.5. Bütün Suç Tiplerini İlgilendiren Genel Bilgiler	90
EK – ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİN ÖNLENMESİNE DAİR KONTROL LİSTELERİ	96
Kaynakça	108

ÖNSÖZ

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, UNICEF, UNFPA, UN Women, IOM ve UNHCR tarafından ülke çapında yürütülen bir programdır. Bu program, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir tezahürü olan çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri önlemeye yönelik çok sektörlü bir yaklaşım geliştirmektedir. Programın temel amacı, toplum düzeyinde olumlu sosyal normları ve davranışsal değişikliği teşvik etmek, önleme ve müdahale mekanizmaları oluşturmak ve güçlendirmektir.

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı kapsamında hizmet sağlayıcılara yönelik çok sektörlü bir kapasite güçlendirme programı yürütülmektedir. Eğitim programı, temel bilgiler eğitimi ve her bir sektöre yönelik olarak özelleştirilmiş eğitimler olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Bu eğitimler ile, başta kolluk kuvvetleri personeli, adalet sistemi çalışanları, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve medya çalışanları olmak üzere çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri önlemede ve müdahalede rolü ve sorumluluğu olan tüm hizmet sağlayıcıların, çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunda ortak bir anlayış geliştirmesi ve hizmet sunumunda gereksinim duyulan bilgi ve becerilerin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Hassan Mohtashami

UNFPA Türkiye Temsilcisi

TABLULAR

Tablo 1.	Evliliğin Tam ve Özgür İrade ile Akdedilmesi Şartına İlişkin Ulusalüstü Hukuk Normları	10
Tablo 2.	Çocuğun Korunmasından Sorumlu Makamlara Bildirim	56
Tablo 3.	Yasal Düzenlemelere Göre Bildirim, Başvuru Yükümlülüğü Olanlara Göre Bildirim ve Başvuru Makamı	57
Tablo 4.	Fark Etme ile Başlayan Yasal Müdahale Sürecinde İş Akışı	60
Tablo 5.	Şiddet Mağduruna Uygulanabilecek Tedbirler (Koruyucu Tedbirler)	78
Tablo 6.	Şiddet Uygulayana Uygulanabilecek Tedbirler (Önleyici Tedbirler)	79
Tablo 7.	Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a Göre Bildirim Sonrası İşletilecek Süreç	80
Tablo 8.	Çocuk Yaşta Evlilik, Erken Evlilik, Zorla Evlendirme Eylemlerine İlişkin Soruşturmalara Konu Olabilecek Suçlar ve Şüpheliler	91

KISALTMALAR

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CRC	Çocuk Hakları Komitesi
ÇHS	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
KSK	Suriye Kişisel Statü Kanunu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu

BÖLÜM 1

KAVRAMLAR

“Çocuk yaşta evlilik/çocuk evlilikleri”, taraflardan en az birinin çocuk olduğu hem resmi hem de gayri resmi evliliklere denir.¹ Çocuk, 18 yaşından küçük birey olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla çocuk yaşta evlilik, taraflardan birinin 18 yaşından küçük olduğu evliliği ifade eder. Bu evliliğin yasal olarak mümkün olması veya resmi nikâh ile gerçekleşmesinin bir önemi olmadığı gibi, çocuğun istek ya da rızasından da bahsedilemez. Çocuk yaşta evlilik, çocuk haklarının ihlâli ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü olmasının yanı sıra, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının, tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin ve anne-çocuk ölümlerini önleme dahil kalkınma hedeflerine ulaşmanın önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.² Çocuk yaşta evliliğin en önemli risklerinden bir diğeri de, evlenen çocuğun reşit olması sebebiyle sözleşme ve yasaların özel koruyucu düzenlemelerinin kapsamı dışında kalması³ ve yaptığı tüm işlemlerden hukuken sorumlu hale gelmesidir.

“Erken evlilik”, henüz evliliğin getireceği sorumlulukları üstlenebilecek gelişim düzeyinde olmayan kişilerin evliliklerini ifade eder. Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde, “çocuk yaşta evlilik dahil erken evlilikler” demek suretiyle, erken evliliğin çocuk yaşta evlilikten ibaret olmadığına dikkat çekilmektedir.⁴ Burada asıl olan, evlenecek kişinin 18 yaşından küçük olması veya 18 yaşından büyük olsa dahi fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişimini tamamlamış olması veya yaşam seçenekleri ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmaması gibi diğer faktörler sebebiyle evliliğe rıza göstermeye henüz hazır olmamasıdır. Evliliğe bağlı sonuçlardan biri olan

- 1 Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler ve Kavramlar Kılavuzu (2019), Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) – Ecpat Türkiye, Ankara 2019 sf. 65; Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi “Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği” R 1468 (2005) 7 <https://rm.coe.int/090000168079eff8>
- 2 Başlangıç Raporu, Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, Ankara, 30 Nisan 2018
- 3 BM Çocuk hakları Komitesi’nin “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi” başlıklı 4 No.lu Yorumu [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4 - Ergen Sagligi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4_-_Ergen_Sagligi.pdf) (Erişim tarihi: 27.03.2019)
- 4 66/140 sayılı BMGK Kız Çocukları https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_140.pdf (Erişim Tarihi 02.04.2020)

annelik ile ilgili olarak kullanılan **“erken annelik”** ise 20 yaşından küçük anne olmayı ifade etmektedir.⁵

“Zorla evlilik”, iki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evlilik türüdür. Zorla evlilik farklı şekillerde olabilir. İnsan ticareti, görücü usulü ile yapılan geleneksel evlilikler, kız kaçırma, vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler ve mağdurun tam ve bilgilendirilmiş olarak rıza gösterme kapasitesinden yoksun olduğu evlilik biçimlerinin hepsi zorla evlilik örneği teşkil eder.⁶

“Tam ve serbest irade”, evlilik akdinin kurulması için evlilik sözleşmesinin temel şartıdır. Evlilik, evlenecek kişilerin bu akdi gerçekleştirme konusunda beyan edecekleri tam ve özgür iradeleri ile kurulur. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.” (md.16/2) (İlgili diğer Uluslararası ve Bölgesel İnsan Hakları düzenlemeleri için bkz. Tablo 1)

Bildirge'nin resmi tercümesinde her ne kadar “rıza” kavramı kullanılmışsa da, bunu Türkçe'de yaygın olarak kullanılan “razı olma” anlamı ile anlamamak gerekir. Burada kastedilen, kişinin tam ve özgür bir irade ile evlenmeyi istemesidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin farklı tercümelerinde 16/2'deki 'consent' kavramının 'istenç'⁷, 'olur'⁸, 'irade'⁹ gibi farklı çevirileri de söz konusudur.

- 5 Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos
The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness: A Population-based Retrospective Cohort Study <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284>
(Erişim tarihi: 12.03.2019)
- 6 Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler Sözlükçesi, Başlangıç Raporu, Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, Ankara, 30 Nisan 2018
- 7 Gemalmaz, M. Semih. Temel Belgelerde İnsan Hakları, İHD Y. Ankara 1996, sf.25
- 8 Sencer, Muzaffer. Belgelerle İnsan Hakları, Beta Y. İstanbul 1998, sf. 49
- 9 <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf>
(Erişim Tarihi: 27.03.2019)

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	Madde 16 ... 2. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.
BM Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşmesi¹⁰	Madde 1 Hiçbir evlilik, her iki tarafın da tam ve özgür rızası olmadan resmen akdedilemeyecektir; bu rıza, yasayla öngörüldüğü şekilde, gereken biçimde duyurulduktan sonra ve nikâh kıymaya yetkili merci ve şahitlerin huzurunda taraflarca dile getirilmelidir... Madde 1 İşbu Sözleşmeye Taraf Devletlerden her biri, 25 Eylül 1928'de Cenevre'de imzalanan Esaretin Men'i hakkındaki Mukavelenamenin birinci maddesinde yer alan esaret tarifinin şümulüne giren veya girmeyen, aşağıdaki müessese ve geleneklerin, henüz mevcut olduğu yerlerde tedrici surette ve mümkün mertebe çabuk tamamen ortadan kaldırılması veya silinmesini temin için tahakkuku kabil ve gerekli olan hukuki ve diğer bütün tedbirleri alacaktır... c-i) Bir kadının, reddetmek hakkı olmadan, anne ve babasına, vasisine, ailesine veya diğer herhangi bir şahıs yahut topluluğa nakdi veya aynı bir ivaz mukabilinde evlendirilmesi vaadinde bulunulması veya evlendirilmesi; c-ii) Bir kadının kocasının, bunun ailesinin veya mensubu olduğu aşiretin bu kadını ivaz mukabili veya sair şekilde üçüncü bir şahsa devretmek hakkına sahip olması; c-iii) Kocasının ölümü üzerine kadının miras yolu ile diğer bir şahsa devredilebilmesi; d) Bir çocuğun veya 18 yaşından aşağı temyiz kudretini haiz bir kimsenin gerek anne ve babası, yahut bunlardan biri, gerekse varisi tarafından, şahsını veya işini istismar maksadıyla bedel mukabilinde veya bedelsiz diğer bir şahsa devrine müsait olan herhangi bir uygulama ve gelenek. Madde 2 Taraf Devletler İşbu Sözleşmenin birinci maddesi (c) fıkrasında zikredilen uygulama ve geleneklere son vermek gayesiyle, lüzumlu görülen yerde, evlenme için münasip asgari yaşlar tespit etmeyi, müstakbel eşlerden her birinin salahi yetli mülki ve dini makam önünde evlenmeye rızasını serbestçe izhar edebileceği bir usul takibini ve evliliğin tescilini teşvik eylemeyi taahhüt ederler.
Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme¹¹	

¹⁰ http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/evlilik_e_riza_gosterilmesi_asgari_.pdf

¹¹ <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf>

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme¹²	<p>Madde 1</p> <p>1. Hiçbir evlilik, her iki tarafın da tam ve özgür rızası olmadan resmen akdedilemeyecektir; bu rıza, yasayla öngörüldüğü şekilde, gereken biçimde duyurulduktan sonra ve nikâh kıymaya yetkili merci ve şahitlerin huzurunda taraflarca dile getirilmelidir.</p> <p>2. Yukarıdaki 1. fıkrada yer alan ifadelere bakılmaksızın yetkili merciinin istisnai koşullar bulunduğu ve tarafın, yetkili bir merci huzurunda ve yasayla öngörülmuş olabilecek şekilde rızasını açıklamış ve geri çekmemiş olduğu konusunda ikna olması halinde taraflardan birinin hazır bulunması gerekli olmayacaktır.</p> <p>Madde 2</p> <p>İşbu Sözleşme'ye Taraf Devletler, evlilik için asgari yaş belirlemek üzere yasama tedbirleri alacaklardır. Yetkili bir merciinin, ciddi gerekçelere dayanarak, müstakbel çiftlere yaş konusunda bir muafiyet tanıdığı durumlar haricinde bu yaşın altındaki hiç kimse tarafından resmi bir evlilik akdi gerçekleştirilemez.</p>
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹³	<p>Madde 23</p> <p>...</p> <p>2) Evlenebilecek yaşta bulunan erkeklerle kadınlara, evlenme ve bir aile kurma hakkı tanınacaktır.</p> <p>3) Evlenmek niyetinde olan eşlerin tam ve özgür rızası olmaksızın hiçbir evlilik bağı kurulamaz.</p>
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹⁴	<p>Madde 10</p> <p>1) ... Evlenme, buna istekli olan eşlerin hür rızası ile olmalıdır...</p>

¹² http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/evlilige_riza_gosterilmesi_asgari_.pdf

¹³ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaralliskinSozlesme.pdf>

¹⁴ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁵	<p>Madde 16</p> <p>Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar</p> <p>1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanıır:</p> <p>a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;</p> <p>b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;</p> <p>...</p> <p>e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;</p> <p>...</p> <p>2. Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır.</p>
CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararları¹⁶	<p>29 Sayılı Tavsiye Kararı</p> <p>21. Dini ya da örfi hukukla çok eşli evliliklerin onaylandığı bazı Taraf Devletlerde, tekeşlilik olarak tabir edilen resmi nikâh da uygulanmaktadır. Resmi nikâhın uygulanmadığı hallerde, çok eşliliğin görüldüğü topluluklarda kadınların rızaları sorulmaksızın henüz değilse bile en azından potansiyel olarak çok eşli bir evliliği kabul etmekten başka şansları olmayabilmektedir. Komite, 21 Sayılı Genel Tavsiyesinde, çok eşliliğin Sözleşmeye aykırı olduğunu ve bu uygulamadan "vazgeçilmesi ve yasaklanması" gerektiğini mütalaa etmiştir.</p> <p>21 Sayılı Tavsiye Kararı</p> <p>Madde 16.- Taraf Devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:</p> <p>a- Evlilik bağı kurmada erkeklerle eşit hak,</p> <p>b- Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı,</p> <p>c- Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar.</p>

¹⁵ https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf

¹⁶ [https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_(1-29).pdf)

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

	Yapılacak eylemler
Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu¹⁷	<p>274. Hükümetler tarafından:</p> <p>...</p> <p>(e) Evliliğin, sadece evlenecek tarafların özgür ve tam rızasıyla gerçekleşmesini güvence altına alan yasaları yürürlüğe koymak ve kesin bir şekilde uygulamak; buna ek olarak, asgari yasal rıza gösterme yaşı ile evlilik için asgari yaş konusundaki yasaları yürürlüğe koymak ve kesin bir şekilde uygulamak ve gerekli yerlerde asgari evlilik yaşını yükseltmek;</p> <p>(f) Kız çocuğunun hayatta kalmasına, korunmasına, gelişmesine ve ilerlemesine yönelik, onun insan haklarını koruyacak ve bütünüyle kullanmasını yaygınlaştıracak, kız çocuklarına eşit imkanlar sağlayacak kapsamlı politikalar, eylem planları ve programları geliştirmek ve uygulamak; bu planların genel kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmasını sağlamak; ...</p>
	<p>Şiddet</p> <p>Namus suçları ve zorla evlendirmenin kadına karşı şiddet kapsamında ele alınması. Hükümetlerin bu zararlı gelenek ve göreneklerin uygulanmasına son vermek için yasalar, politikalar ve eğitim programları gibi önlemleri geliştirmek, benimsemek ve eksiksiz uygulamakla ve yerel kadın gruplarıyla iş birliği yaparak bu zararlı geleneksel uygulama ve adetlerin kadınların insan haklarını nasıl ihlal ettiği konusunda toplumsal ve bireysel bilinci yükseltmekle yükümlü tutulması (69 d ve 96 a)</p>
Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Bildirgesi¹⁸	<p>Türkiye'nin Ulusal Eylem Planındaki Taahhütleri</p> <p>...</p> <p>Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının hem erkekler hem kızlar için 18'e yükseltilmesi,</p> <p>...</p> <p>Türkiye'nin Girişimiyle Pekin+5 Sonuç Belgesine Dahil Edilen Konular</p> <p>Namus suçları ve zorla evlendirmenin, evlilik içi tecavüzün kadına karşı şiddet kapsamı içine alınması, devletlerin bu konularda koruyucu ve önleyici yasal adımları atmaları</p> <p>...</p>

¹⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>

¹⁸ http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁹

Madde 36 - Tecavüz dahil olmak üzere, cinsel şiddet

1. Taraflar, aşağıda belirtilen kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuku veya diğer tedbirleri alır:
 - a) herhangi bir organıyla veya bir cisimle bir başka kişiyle, rızası olmadan vajinal, anal veya oral olarak cinsel nitelikli eylemlerde bulunma,
 - b) kişiye karşı rızası olmaksızın diğer cinsel nitelikli eylemlerde bulunma,
 - c) rızası olmayan bir kişinin üçüncü bir kişiyle cinsel nitelikli eylemlerde bulunmasına neden olma.
2. Rıza, mevcut koşulları değerlendiren kişinin hür iradesinin sonucunda isteğe bağlı olarak verilmelidir.
3. Taraflar, 1. paragrafta yer alan hükümlerin iç hukuk tarafından tanındığı şekliyle eski veya şu anki eşlere veya partnerlere karşı işlenen eylemler için geçerli olmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

Madde 37 - Zorla evlendirme

1. Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlayan kasıtlı davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere hukuki veya diğer tedbirleri alır.
2. Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlamak amacıyla, kendi ikamet yeri dışında diğer ülke veya Taraf Devletin topraklarına çekmeye ilişkin kasti davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun²⁰'da tanımlandığı şekilde:

- **“Şiddet”**, kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır.
- **“Şiddet uygulayan”**, bu Kanun'da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişilerdir.

¹⁹ https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/30/Istanbul_Sozlesmesi.pdf 3718 sayı ve 19.03.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa (İstanbul) Sözleşmesi”nin feshedilmesine; 3928 sayı 30.04.2021 tarihli Kararname ile sona erme tarihinin 01.07.2021 olmasına karar verilmiştir.

²⁰ Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284 S.K.). Resmi Gazete, 28239, 20.3.2012.

- **“Şiddet mağduru”**, bu Kanun’da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişilerdir.
- **“Kadına yönelik şiddet”**, kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranıştır.
- **“Ev içi şiddet”**, şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti ifade eder.
- **“Koruyucu tedbir kararı”**, şiddet mağdurları hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını ifade eder.
- **“Önleyici tedbir kararı”**, şiddet uygulayanlar hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını ifade eder.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda (ÇKK)²¹ tanımlandığı şekilde:

- **“Korunma ihtiyacı olan çocuk”**, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder.
- **“Koruyucu ve destekleyici tedbirler”**, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;
 - a. **Danışmanlık tedbiri**, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
 - b. **Eğitim tedbiri**, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına

21 Çocuk Koruma Kanunu (5395 S. K.). Resmi Gazete, 25876, 15.7.2005

yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,

- c. Bakım tedbiri**, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
- d. Sağlık tedbiri**, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,
- e. Barınma tedbiri**, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirdir.

“Çocuğa karşı şiddet”²², çocuk istismarı ve çocuklara kötü muamele, sorumluluk, güven veya güç ilişkileri bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından fiili veya potansiyel zararlar sonuçlanan her tür fiziksel veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü kapsar.

“Fiziksel cezalandırma”, tokat atma, dövme, kırbaçlama dâhil olmak üzere kontrol etme, eğitim veya disiplin verme amacıyla yapılan her türlü fiziksel şiddeti içerir.²³

“Duygusal şiddet”, çocuğun kendini değersiz, sevilmeyen, istenmeyen biri olarak hissetmesine neden olan davranış ve tavırları (küsmek, çocukla konuşmamak, cezalandırmak için ihtiyaçlarını karşılamamak, azarlamak, vb.) kapsar.²⁴

“Fiziksel şiddet”, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından zararlı olabilecek her tür fiziksel güç kullanımını içerir (tokat atmak, terlik atmak, kulağını ya da saçını çekmek, vb.).²⁵

²² Adem Arkadas-Thibert ve H. Feray Salman, *Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme Göstergeleri Kılavuzu*, UNICEF, Mart 2013 sf.12

²³ A.g.y., sf.12

²⁴ A.g.y., sf.12

²⁵ Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence, WHO & ISPCAN, 2006

“Cinsel istismar”, çocukların tam olarak anlayamadıkları, bilgilendirilmiş olur veremeyecekleri, gelişimsel olarak hazır olmadıkları veya kanunları ya da toplumsal kuralları ihlal eden her tür cinsel içerikli davranışa maruz kalmasını ifade eder.²⁶

“İhmâl”, çocuğun sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma gibi gelişimsel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, karşılanmamasını ifade eder.²⁷

“Çocuk ihmal ve istismarını önleme ve çocuğu koruma yükümlülüğü”, BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin (ÇHS)²⁸ 19. maddesi ile belirlenmektedir. Buna göre devletler; çocuğun bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri almakla yükümlüdür (ÇHS 19). Bu önlemler aşağıdakileri içermelidir:

- Çocuklara kötü muamele olaylarının (bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimal, ihmal ya da ihmalkâr muamele, ırza geçme) önlenmesi,
- Belirlenmesi,
- Bildirilmesi,
- Yetkili makama havale edilmesi,
- Uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması ve olayın oluşturulması,
- Mağdurun tedavisi ve mağdura ve onun bakımını üstlenen kişilere gereken desteği sağlayıcı sosyal programların uygulanması.

²⁶ A.g.y., 2006

²⁷ A.g.y., 2006

²⁸ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. www.unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin132.Pdf

Aynı zamanda devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler ve bu amaçla özellikle:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini, önleyecek her tür tedbiri almakla yükümlüdürler.²⁹



BM ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

MADDE 19

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana–babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

29 ÇHS md.34

BÖLÜM 2

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİĞİN VEYA ZORLA EVLENDİRMENİN ÖNLENMESİ

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 19. ve 34. maddelerinde de ortaya konduğu üzere, her türlü çocuk ihmal ve istismar durumu ile mücadele, önleyici hizmetler ile başlamalıdır. Çocuk bir hak ihmaline maruz kalmadan riskin önlenmesi devletlerin birincil sorumluluğudur. Burada en önemli sorunlardan biri, kötü muamele olayları ile mücadelenin, olay olduktan sonra failerin tespit ve cezalandırılmasına indirgenmesidir.



BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de olduğu gibi birçok uluslararası sözleşme ve ilkede bu duruma dikkat çekilmekte ve önleyici ve koruyucu müdahalenin önemi vurgulanmaktadır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 561 (1969)³⁰ sayılı "Küçüklerin Kötü Muameleye Karşı Korunması Hakkında Tavsiye Kararı"nda, sadece failerin cezalandırılmasına dayalı mücadele stratejisinin yetersizliğinden bahseder ve önleyici tedbirlerin, ebeveynlerin yardım görmeleri, çocukların tedavileri gibi sosyal alandaki tedbirler olduğunu bildirir.

Çocuk yaşta evlenmenin veya zorla evlendirilmenin, çocuğun gelişimini tehdit eden bir kötü muamele uygulaması olması nedeniyle, devletlerin bu alandaki ilk yükümlülüğü bu durumu önlemedir. Bu aşamada sözü edilen önleyici hizmetler konusunda ilk akla gelenler, daha çok toplumun geneline yönelik erken yaşta evlenmenin zararları ile ilgili olarak eğitim, danışma, yardım ve destek hatları vb. hizmetlerden oluşmaktadır. Aslında önleyici hizmetler, çocuk haklarını güvence altına alacak bütün hizmetlerdir. Çocuğun eğitime devamının sağlanması, okul başarısının desteklenmesi, çocuk yoksulluğu ve genel olarak yoksullukla mücadele, erken evliliğin zararları konusunda toplumsal bilincin artırılması, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların meslek edinme ve iş sahibi olma olanaklarının artırılması vb. hizmetlerin bir bütün olarak sunulmadığı hallerde, çocuklar, özellikle de kız çocukları için koruyucu bir çevre oluşturmak mümkün olamamaktadır. Bunlar daha çok sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık hizmetlerini ilgilendiren faaliyetler olduğundan, adli sistem dışındaki hizmetler gibi görünür. Bu hizmetlerin sunulmasına ilişkin faaliyetler

30 Küçüklerin Kötü Muameleye Karşı Korunması Hakkında 561 (1969) sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin 30 Eylül 1969 tarihli 9. oturumunda kabul edilmiştir. Çevirisi Prof. Dr. Semih Gemalmaz tarafından yapılmıştır. (Gemalmaz, Mehmet Semih (Prof. Dr.), Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler, İstanbul Barosu Yayınları 2002, sf. 12-13)

adli sistem öncesine dairdir. Ancak ihtiyacı olanın bu hizmetlerden yararlandırılması, risk altındaki çocuğun fark edilmesi ve çocuk koruma sisteminin önleyici hizmetler ile devreye girmesini sağlamak açısından adli makamların rol ve sorumlulukları bulunduğunu akılda tutmak gerekir.

Bir çocuğun evlenmesi veya evlendirilmesi söz konusu olduğunda evlendirme gerçekleşmeden önlemek için adli sistem içerisinde atılabilecek en önemli adım, evlenme izni başvurularının değerlendirilmesinde çocuğun yararının ön planda tutulmasını sağlamak ile mümkün olur.

Nitekim 2014 yılında Çocuk Hakları Komitesi (CRC) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) ortak yayınladıkları Genel Yorum'da³¹ çocuk yaşta, erken ya da zorla evlendirilmenin önlenmesi bakımından devletlere düşen yükümlülükler belirlenirken evlenme yaşının belirlenmesi ve istisnai hallerin bazı sıkı kurallara bağlanarak düzenlenmesi önerilmiştir: "Çocuğun gelişim halindeki yeteneklerine ve kendi yaşamıyla ilgili meselelerde karar verme özerkliğine saygı açısından, 18 yaşından küçük, ancak olgun ve kendine yeterli durumda olan bir çocuğun evlenmesine istisnai durumlarda izin verilebilir. Ancak gene de çocuk en az 16 yaşında olmalıdır ve bu yöndeki karar, kültüre ve geleneğe atıfta bulunmaksızın yasalarca tanımlanmış meşru ve istisnai zeminlerde bir yargıç tarafından verilmelidir."

2.1. EVLENME YAŞI VE EVLENME İZİNİ

Bir kimsenin kendi kararı ile evlenebilmesi için 18 yaşını doldurmuş olması ve ayırt etme gücüne sahip olması gerekir. 17 yaşını doldurmuş kişiler veli veya vasilerinin yazılı izni ile evlenebilirler.³² Veli ya da vasisi olmayanlar ise vesayet makamının (sulh mahkemesi) izni ile evlenebilirler. Olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebebin varlığı halinde 16 yaşını

31 Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi ile Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalara ilişkin 31 ve 18 sayılı ortak genel tavsiyeleri/genel yorumları, 6.3 (Erişim Tarihi: 27.03.2020)

32 TMK md.124; Evlendirme Yönetmeliği md.14 ve md.20

doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine hâkim (aile mahkemesi hâkimi) tarafından izin verilebilir. Bu durumda da çocuğun ayırt etme gücü bulunmalıdır.



Erken evlilik tanımı dikkate alındığında, Türk Medeni Kanunu'nun evlenme ile ilgili bu düzenlemeleri ile kabul edilen evlenme yaşının erken olduğu görülür. Kanun da bu yaşın küçük olduğunu dikkate alarak iznin her durumda verilmemesini sağlamak üzere sınırlamalar getirmektedir. Hâkimin evlenme izni verebilmesi için olağanüstü durum bulunması ve çocuğun yararının değerlendirilmesi gerekir.

Çocukların erken yaşta ve zorla evlendirilmelerini önleme çalışmaları kapsamında evlenme yaşının yasal olarak 18 yapılması, bu alandaki güncel uluslararası metinlerin başlıca önerilerinden biridir.³³

Evlenme izninin, bir istisna hali olduğu ve koşula bağlı olarak böyle bir istisnaya olanak tanındığı unutulmamalıdır. Verilecek iznin gerekçesi kadar kapsamı da önemlidir. Bir çocuğun genel olarak evlenmesine izin verilmesi sonucunu doğuracak belirsiz bir karar verilmesinden kaçınılmalıdır. Başvuruya konu evlenme ile ilgili yapılacak araştırma neticesinde, izin verilecek ise, kararda çocuğun kiminle evlenmesine izin verildiği belirtilmelidir.

Evlenme izni kararına karşı kanun yoluna gitme yetkisi olan tarafların bizzat evlenme iznini isteyen kişiler olması, bu kararların denetimini engellemektedir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcıları, nüfus müdürleri gibi karardan haberdar olan kamu görevlilerinin kararlara karşı kamu yararına bozma yolunu kullanmaları önem kazanmaktadır.

³³ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 (2005) <https://rm.coe.int/090000168079eff8>; BM İnsan Hakları Komisyonunun "Erken ve Zorla Evlilik" Raporu <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/ForcedMarriage/NGO/GirlsNotBridesSecretariat.pdf>

Anne babanın başvurduğu durumlarda çocuğa kayyım tayin edilmesi, durumun davaya katılma yetkisine sahip olan³⁴ Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirilmesi gibi yollar da çocuğun yararının gözetilmesinin güvencesini oluşturur.

2.2. BİR ÇOCUK İÇİN EVLENME İZİNİ VERİLMESİNİN KOŞULLARI

Araştırmalar ortaya koymaktadır ki; anne-babalar çocuklarını, onların rızası olmadığı halde, tanımadıkları yetişkinlerle evlendirebilmektedir. Evlilik rıza ile yapılmış olsa bile, erken yaşta evlenen çocuklar, erken yaşta gebe kalmak, çocuk sahibi olmak, kalabalık ailede yaşamak, eğitimi bırakmak, işsizlik, aile içi şiddet ve istismara maruz kalmak ve ciddi bir ruhsal bozukluk yaşamak gibi risklere açık hale gelir. Bu nedenle, evlenme izni başvuruları öncesinde bu risklerin tamamını içeren bir değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Bu veriler göstermektedir ki, bu değerlendirme; sadece çocuğun kişisel özelliklerini ve gelişim durumunu, içinde bulunduğu ailenin özelliklerini değil, aynı zamanda evlendikten sonraki yaşam koşullarını da kapsamalıdır.

Dolayısıyla, evlenme izni verilmeden önce; çocuğun ve anne-babasının görüşü alınmalı, çocuğun tam ve özgür isteğinin olup olmadığına bakılmalı, evliliğin çocuğun yararına olup olmadığına bakılmalı ve olağanüstü durum ve pek önemli bir sebebin varlığı araştırılmalıdır.

34 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun md.20/2 "Bakanlık, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya katılabilir."

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİK VEYA ZORLA EVLENDİRİLME RİSKLERİ

Çocuk yaşta evlendirilme hem çocuğun kendisini hem de sonraki kuşakları olumsuz etkilemektedir.

Çocuk yaşta evliliklerin evlendirilmiş çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koyan araştırmalar, evlenme izni öncesi yapılacak incelemenin önemini ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 16-19 yaş aralığında evlenen kişilerin %90'ı kız çocuğu, %10'u ise oğlan çocuğudur.³⁵ Mardin'de 2016 yılında yapılan bir araştırmada, 2016 yılında evlenen erkeklerin %3,7'sinin, evlenen kız çocuklarının ise %27'sinin 16-19 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir.³⁶ Bu sayıların resmi nikâh ile yapılan evliliklere ait olduğu dikkate alındığında, verilerin hem erken yaşta evliliğin ciddi boyutlarda olduğunu hem de kız çocuklar ile oğlan çocuklar arasında bir ayrım yapıldığını gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan aynı veriler göstermektedir ki, kız çocuklarının büyük bir bölümü yaşlıları ile değil, kendilerinden büyük kişiler ile, yetişkinler ile evlendirilmektedir.

Gene yapılan araştırmalar göstermektedir ki, ülkeler arasında da gelişmişlik düzeyine göre erken evlilik oranları değişmektedir. Örneğin; bu oran Kanada'da %0,6, Japonya'da %0,7, Almanya'da %1,2, İngiltere'de %1,7 ve Birleşik Devletler'de %3,9 iken; Arjantin'de %12, Azerbaycan'da %12, Afganistan'da %53,7 ve Nijer'de %61,9' dur.³⁷

Mardin'de 2016 yılında evlendirilen 53 kız, 1 oğlan çocuğu ile gerçekleştirilen bir araştırmada, çocukların 53'ünün okula devam etmediği, sadece bir kız çocuğunun okula devam ettiği, çocukların annelerinin %74,1'inin okuma yazma bilmediği ve ailelerin ortalama aylık gelirinin 1.308±528 Türk Lirası olduğu tespit edilmiştir.³⁸

Aynı araştırmada, çocuklarda genel ortalamanın üzerinde majör depresyon, uyum bozukluğu ve anksiyete bozukluğu görüldüğü, çocuklardan %44'ünün ya çocuğu olduğu ya da hamile olduğu görülmüştür. Araştırmada, küçük yaşta yapılan evliliklerde kadınlarda ruhsal hastalık ve psikiyatrik destek arama oranının yetişkin yaşta evlenen kadınlara göre daha fazla oranda görüldüğü de belirtilmiştir.³⁹

³⁵ TÜİK Evlenme İstatistikleri, 2017 www.tuik.gov.tr (Erişim tarihi: 27.03.2019)

³⁶ Damla Eyüboğlu ve Murat Eyüboğlu, "Küçük Yaşta Evlendirilmek İstenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar ve Sosyodemografik Özellikler" Türkiye Klinik Psikiyatri Dergisi 2018;21, sf. 122

³⁷ A.g.y. sf. 122

³⁸ A.g.y. sf. 122

³⁹ A.g.y. sf. 122

01.01.2010 – 31.12.2011 tarihlerinde Gaziantep’te yapılan bir başka araştırma⁴⁰ da bu verileri desteklemektedir. Gaziantep Çocuk Hastanesi Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniği’ne adli rapor düzenlenmesi amacıyla gönderilen, evlendirildiğinde 15 yaşını, değerlendirme sırasında 18 yaşını doldurmamış 48 çocuk ile yapılan çalışmada, çocukların %29,2’sinin (s=14) gebe olduğu, %43,8’inin (s=21) bir çocuk sahibi, %2,1’inin (s=1) iki çocuk sahibi olduğu, %25’inin (s=12) ise gebe veya çocuk sahibi olmadığı belirlenmiştir. Doğum yapmış olan 22 olgunun ilk doğum yapma yaşı ortalamasının $15,22 \pm 0,53$ (aralık: 13,66-16,17) olarak saptandığı, bu gebeliklerin %32,4’ünün (s=12) istenmeyen gebelik olduğu saptanmıştır. Çocukların %22,9’unun (s=11) evliliği istemediğinin belirlendiği de rapor edilmektedir. Bu çalışmada da çocukların ruh sağlığı değerlendirildiğinde, Mardin’de yapılan araştırma ile benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Yapılan ruhsal değerlendirme sonucunda olguların %45,8’inde (s=22) evlendirilme sonrası en az bir ruhsal bozukluğun geliştiği, majör depresif bozukluk, uyum bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), doğum sonrası depresyon, komorbid ruhsal bozukluk saptandığı rapor edilmektedir. Bu çalışmada ayrıca, çalışmaya katılan çocuklardan %29,2’sinde (s=14) evlendirilme sonrası intihar düşüncelerinin olduğu, %20,8’inin (s=9) evlendirilme sonrası intihar girişiminde bulunduğu, erken evlendirilen kızların %14,6’sına (s=7) evlendirildiği kişi tarafından fiziksel şiddet/istismar (tokatlama, yumruklama, tekmeleme veya bir cisimle vurma, sürükleme, boğazını sıkma gibi), %27,1’ine (s=13) ise duygusal şiddete/istismara (hakaret, küfür, aşağılama veya başkalarının yanında küçük düşürme) uyguladığını beyan ettiği de raporda yer almaktadır. Bu raporda aşağıdaki durumların, çocukların ruhsal bozukluk tanısı almasında etkili faktörler olarak görüldüğü bildirilmektedir:

- İstmeden evlenmek
- Eşini evlendirilmeden önce tanımamak
- Evlendirildikten sonra geniş ailede (evlendirildiği kişi ve ailesi ile) yaşamak
- Evlendirildiği kişi tarafından fiziksel ve duygusal şiddete/istismara (küfür, aşağılama veya başkalarının yanında küçük düşürme) maruz bırakılmak
- Eşin işsiz olması

40 Nusret SOYLU ve Muhammed AYAZ, “Adli Değerlendirme İçin Yönlendirilen Küçük Yaşta Evlendirilmiş Kız Çocuklarının Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi”
Anatolian Journal of Psychiatry. 2013;14:136-44

2.2.1. ÇOCUĞUN VE VELİNİN GÖRÜŞÜNÜN ALINMASI

Evlenme izni talebi, kişiye sıkı suretle bağlı bir hakkın kullanımına ilişkin olduğu için başvurunun çocuk tarafından yapılması gerekir. Bunu yaparken anne babanın rızasının bulunması gerekmez.⁴¹ Anne baba tarafından yapılacak başvurunun da çocuk adına yapılması gerekir.

Türk Medeni Kanunu, evlenme izni için yapılan müracaatlarda karar vermeden önce, olanak buldukça ana ve baba veya vasi dinlenmesini öngörür.

Yargıtay⁴², hâkimin karar vermeden önce çocuğun veli ya da vasisinin dinlenmemiş olmasını eksik inceleme kabul etmektedir.

Türk Medeni Kanunu, evlenmenin evlenecek kişinin tam ve özgür iradesi ile yapılmasını öngördüğü için, evlenme izni verilmesinden önce izni verecek mahkemece çocuğun görüşünün de alınması gerekir. Görüş alma, doğrudan mahkemede dinlemek şeklinde veya çocuğun yararı için gerektiği hallerde ve özgür iradesini beyan edebilmesini sağlayacak tedbirler almak koşulu ile uzman marifetiyle yapılabilir.

2.2.2. ÇOCUĞUN YARARININ ARAŞTIRILMASI

Türk Medeni Kanunu'na ve doktrine göre evlilik akdi ile taraflar aşağıdaki yükümlülükleri üstlenirler (TMK 188-190):

- Evlilik birlikteliğinin mutluluğunu sağlamak
- Çocukların bakım, eğitim ve gözetimini sağlamak
- Birlikte yaşamak
- Sadakat

⁴¹ TMK md.16

⁴² Y 2HD 2006/6047 E. 2006/14205 K. 18.10.2006; Y 2HD 2007/19533 E. 2009/2336 K. 16.02.2009; Y 2HD 2007/19532 E. 2009/2335 K. 16.02.2009

- Eşlerin birbirlerine yardımcı olması
- Oturulacak konutu seçmek
- Evlilik birlikteliğinin giderlerini karşılamak
- Evlilik birlikteliğini üçüncü kişilere karşı temsil etmek ve evlilik birliğini temsilen üçüncü kişilere karşı sorumluluk üstlenmek

Ayrıca evlilik, kişiyi ergin kılar.⁴³ Dolayısıyla henüz ergin olmayan kişi, evlenme ile üçüncü kişilere karşı borçlandırıcı işlemler ve haksız fiillerinden de sorumlu hale gelir. Bu nedenle evlenme yaşının, gençlerin bütün bu sorumlulukları üstlenebilecekleri gelişmişlik düzeyine eriştikleri zamana göre belirlenmesi gerekir. Ayrıca evlenme öncesinde tarafların mal rejimini de seçmeleri gerekir. Dolayısıyla evlenme akdini yapacak kişilerin mal rejimlerini ve olası sonuçlarını anlayacak ve bunlardan birine karar verebilecek gelişmişlik düzeyinde olması da gerekecektir.

Evliliğin çocuğun yararına olup olmadığı araştırılırken, çocuğun beden ve ruh sağlığı birlikte ve üstleneceği bu yükümlülükler açısından değerlendirilmelidir. Sadece evlilik birliğinin gerektirdiği yükümlülükler açısından değil, aynı zamanda hukuken reşit sayılmanın gerektirdiği yükümlülükler açısından da yeterli gelişim düzeyine erişip erişmediğinin detaylı ve dikkatli biçimde incelenmesi gerekir.

Bu incelemeler sırasında, evlenmenin hukuki sorumlulukları, kişinin reşit hale gelmesinin hukuki sonuçları ve 18 yaşından küçüklerin bazı hakları kullanmasını engelleyen hukuki düzenlemelerin sebep olduğu sonuçlar arasındaki çelişkinin de dikkate alınması önerilir. Bir kişinin seçme ve seçilme hakkının kullanılabilmesi, siyasi parti kurabilmesi ve üye olabilmesi, motorlu taşıt ehliyeti alabilmesi için 18 yaşının doldurulması gerekmektedir.⁴⁴ Erken yaşta evlenmenin uygunluğu değerlendirilirken; çocuğun bir seçimde milyonlarca kişiden biri olarak kullanacağı oyun hatalı olması riskini katlanılamaz bulmak ile bütün hayatını etkileyecek evlenme gibi bir kararın sonuçlarına katlanabileceğini düşünmek arasındaki çelişkiyi de açıklayabilmek gerekir.

43 TMK md.11

44 1982 tarihli T.C. Anayasası md.67; Karayolları Trafik Yönetmeliği md.76

Adli ya da idari kararların alınması sırasında çocuğun yararının gözetilmesi, hem ÇHS'den hem de TMK'dan doğan bir yükümlülüktür. Çocuğun yüksek yararı, onun sürekli gelişimi ile ilgili çeşitli konuları kapsayan dinamik bir kavramdır.⁴⁵ Dolayısıyla çocuğun yararının araştırılması hem içerik hem de usul ile ilgili bir dizi kurala uyulmasını gerektirir.

Adalet Çalışanları İçin Evlenme İzni Başvuruları İncelenirken Çocuğun Yararının Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Bir Kılavuz

(BM Çocuk Hakları Komitesinin 14 sayılı Genel Yorumu'na⁴⁶ dayanarak hazırlanmıştır.)

Çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesi, her çocuğun, bir grup çocuğun ya da genel olarak çocukların özgül koşullarının ışığında tek tek her durum için gerçekleştirilmesi gereken kendine özgü bir etkinliktir.

I. Çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken bir bütün olarak bütün hakları ele alınmalıdır. Bunlar içerisinde mutlaka şunların olması gerekir:

a. Çocuğun görüşü

Kural olarak her çocuğun kendisi ile ilgili karar alınmadan önce görüşü alınmalı ve çocuğun yaşı ve olgunluk düzeyine göre de bu görüşe gereken ağırlık tanınmalıdır. Evlenme izni konusunda çocuğun yararı değerlendirilirken de çocuğun görüşü mutlaka dikkate alınmalıdır. Ancak bunun olabilmesi için sistemde gerçek görüşünü anlamaya yarayacak bazı usul kurallarının bulunması gerekir. Bu III. Başlıkta usul kuralları çerçevesinde ele alınacaktır.

⁴⁵ Çocuğun Yüksek Yararının Birinci Planda Dikkate Alınmasına Dair Genel Yorum No.14 (2013), md.3 prg.3 http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14_-_Cocugun_YukseK_Yarari.pdf (Erişim tarihi 30.03.2020)

⁴⁶ Çocuğun Yüksek Yararının Birinci Planda Dikkate Alınmasına Dair Genel Yorum No.14 (2013), md.47 http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14_-_Cocugun_YukseK_Yarari.pdf (Erişim tarihi 30.03.2020)

b. Çocuğun kimliği

Çocuklar homojen bir grup oluşturmadıklarından yüksek yararları değerlendirilirken her çocuk kimliğini oluşturan bütün unsurlar ile birlikte kendine özgü biçimde dikkate alınmalıdır. Örneğin cinsiyeti, cinsel yönelimi, ulusal kökeni, dini, kişilik özellikleri, yetenekleri hepsi birlikte dikkate alınmalıdır.

c. Aile ortamının korunması ve ilişkilerin sürdürülmesi

Çocuğun ailesi içerisinde korunması ve aile bireyleri ile ilişkisinin sürmesi, kural olarak onun yararına kabul edilmektedir. Ancak, bunun çocuğun zararına olduğu durumlarda da çocuğun aile bireyelerine karşı ve ailesinin dışında korunması gündeme gelir. Evlenme izni ile ilgili başvuru incelemesinde bu iki durumun da dikkate alınması gerekir.

Çocuğun evlendirilmesinde içinde bulunduğu ailenin rolü ve koşulların etkisi dikkate alınarak, evlenmenin bu koşullardan kaynaklanması halinde koşulların iyileştirilmesine; ailenin talep ve yönlendirmesinden kaynaklanması halinde çocuğun bu baskıdan korunmasına yönelik karar alınması gerekecektir.

d. Çocuğun bakımı, korunması ve güvenliği

Çocuk yaşta evlendirilmelerin genellikle çocuğun ve ailesinin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik koşullardan kaynaklandığı bilinmektedir. Çocuklar da bazen evlenmeyi bu koşullardan kurtulmanın yöntemi olarak görebilmektedir. Bu koşulların çocuğun gelişimini, güvenliğini ve haklarını olumsuz yönde etkilediği hallerde devletin çocuğu koruma ve çocuğa güvenli bakım sağlama sorumluluğu devreye girer. Bu nedenle, çocuğun yararı değerlendirilirken bakımı, korunması ve güvenliğinin sağlanması ile ilgili ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurulması ve bu ihtiyaçlar sebebiyle evlendirilmesini önleyecek alternatif tedbirlerin öngörülmesi gerekir.

Burada gözetilmesi gereken "çocuğun zarardan korunması" değil, çocuğun "iyi olma halinin" ve gelişiminin sağlanması gibi kapsamlı bir ideal olmalıdır. Geniş anlamda alındığında, çocukların iyi olma hali, temel maddi, fiziksel, eğitimsel ve duygusal ihtiyaçların yanı sıra, sevgi ve güvenlik ihtiyacını da kapsar. Dolayısıyla iyi olma hali kriterlerinin tamamını göz önüne alan bir değerlendirme yapılmalıdır.

e. Olumsuzluklara açık olma durumu

Çocuğun özel olarak belirli güçlükler içinde olması da dikkate alınmalıdır. Zira bunlar da çocuğun ve ailenin kararını etkileyen faktörlerdir. Örneğin engellilik, bir azınlık gruba mensup olma, sığınmacı ya da mülteci konumu, istismara uğramış olma ve sokaklarda yaşama gibi. Bu tür güçlükler içindeki çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken de genellemelerden kaçınılmalı ve her çocuğun kendine özgü durumu özel olarak incelenmelidir.

f. Çocuğun beden ve ruh sağlığı

Sağlık durumu da yararın gözetilmesi kapsamında incelenmesi gereken kriterlerden biridir. Beden ve ruh sağlığı açısından hem inceleme anındaki durumu hem de olası evlenmenin gelecekteki etkileri dikkate alınarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmalıdır.

g. Çocuğun eğitim hakkı

Çocuğun yararının değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken bir başka durum da çocuğun eğitim hakkının korunmasıdır. Çocuğun eğitime devam edemeyecek olması bir risk durumudur ve yapılan araştırmalar çocuk yaşta evlenmenin eğitime devamın önünde önemli bir engel oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

II. Yüksek yarar değerlendirilmesi sırasında, daha önce belirlenmiş ilkeler doğrultusunda farklı unsurlar arasında bir denge sağlanmalıdır:

a. Dikkate alınması gereken unsurlardan her birinin içeriği, somut koşullara ve genel değerlendirmede her unsurun taşıdığı öneme bağlı olmak üzere çocuktan çocuğa ve durumdan duruma farklılık gösterir. Bu nedenle, genellemelerden kaçınılmalı ve her çocuk için onun durumuna özgü araştırma ve değerlendirme yapılmalıdır. Bu ilke aynı zamanda evlenme izninin genel bir izin olarak verilemeyeceği, kiminle evlenileceğinin de değerlendirme sonucunu değiştireceğine ilişkin görüşü destekler.

b. Unsurlar arasında çatışma olduğu durumlarda unsurların yarara katkısının birbiriyle karşılaştırılması ve belirli ağırlıklar tanınması gerekir. Ancak bu yapılırken, çocuğun yüksek yararının değerlendirilmesinin, Sözleşme ve onun İhtiyari Protokollerinde tanınan hakların eksiksiz ve etkili biçimde yaşama geçirilmesinin ve çocuğun bütünlüklü gelişiminin sağlanmasının amaçlandığı unutulmamalıdır.

c. Özellikle “koruma” hedefi ile, ki bu hedef genellikle hakların sınırlandırılmasını ya da kısıtlanmasını gerektirir, “güçlendirme” hedefi, ki bu hedef genellikle bir kısıtlama olmadan hakların eksiksiz kullanılmasını gerektirir, birbiri ile çatışabilir. Bir çocuğun evlenme izni için başvurduğu veya evlenme isteğini beyan ettiği durumlar, koruma hedefi bakımından çelişki içeren durumlardır. Bu durumda, çocuğun yaşı ve olgunluk düzeyi öğeleri arasında denge kurulması gerekir. Böyle bir durumda, olgunluk düzeyinin değerlendirilmesinde ise çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimi birlikte dikkate alınmalıdır. Fiziksel ve duygusal gelişim kadar, bilişsel veya sosyal gelişiminin evlilik konusunda bağımsız irade oluşturmaya elverişli olup olmadığı, güçlendirme hedefi açısından incelenirken; yapılacak evliliğin olası sonuçları da koruma hedefi açısından incelenmelidir.

d. Çelişkinin olduğu durumlarda yarar değerlendirmesi yapılırken, çocuğun yeteneklerinin zamanla gelişeceği dikkate alınmalıdır. Gelecekte kararların gözden geçirilebileceği dikkate alınarak seçenekliliğin korunmasına ve çocuğun bugünkü ve gelecekteki durumunun sürekliliğinin ve istikrarının sağlanmasına öncelik verilmelidir.

III. Çocuğun yüksek yararının birinci planda göz önüne alınması hakkının doğru biçimde yaşama geçirilmesi için, usule uygun bazı çocuk dostu güvenceler geliştirilmeli ve uygulanmalıdır:

a. Çocuğa görüşlerini ifade etme hakkı tanınmalıdır: Yararın belirlenmesinde çocuğun görüşünün alınması, hem kapsama dair hem de usule dair bir ilkedir. Evlenme gibi bir konuda verilecek karar açısından “yaşı ve olgunluk düzeyi” son derece belirleyicidir. Zira görüş oluşturamayacak yaş ve olgunluk düzeyindeki çocuğun evlenmesine izin verilmesi zaten söz konusu olmayacaktır. Görüş oluşturma yeteneğine sahip bir çocuğun ise görüşünün alınması, tam ve serbest iradesinin anlaşılmasını sağlayacak biçimde olmalıdır. Bu nedenle, evlenme izni incelemesi yapılırken çocuğun görüşü mutlaka alınmalıdır ve bu mutlaka sıkı şekil şartlarına tabi olarak yapılmalıdır. Bunun nasıl yapılacağına ilişkin yöntemler önceden belirlenmiş olmalıdır.

b. Bütün unsurların değerlendirilmesini sağlayacak nitelikte veri toplanmalıdır: Yüksek yarar değerlendirmesinde gerekli tüm unsurların dikkate alınabilmesi için gerekli bütün bilgiler ve veriler iyi eğitilmiş profesyonellerce toplanmalıdır. Toplanan bilgi ve verilerin tamamı, kullanılmadan önce doğrulanmalıdır. Bu nedenle birden çok kaynak ve yöntem kullanılmalıdır. Bunun gerçekleşebilmesi için uygulamacıların elinde evlenme izni başvurularının değerlendirilmesinde kullanılacak bilgiler ve verilerin toplanma yöntemlerine ilişkin sınırlı olmayan ancak eksiksiz bilgi toplamasını sağlayacak nitelikte rehberler bulunmalıdır.

c. İncelemeler, gereken bilgilerin toplanmasında zafiyet yaratmayacak yeterlilikte ve mümkün olan en kısa sürede yapılmalıdır: Çocukları etkileyen hususlardaki usullerin ya da süreçlerin öncelikle ele alınması ve mümkün olan en kısa sürede tamamlanması çocuklara özgü adalet sisteminin temel prensiplerinden biridir. Evlenme izinleri başvuruları açısından da bu talebin sebebine bağlı olarak yeterli hızda hareket edilmemesi halinde, çocuğun korunması konusunda geç kalınma riski olduğu dikkate alınmalıdır.

d. Başvurular uzman profesyoneller tarafından değerlendirilmelidir: Her çocuğun kendine özgü özellik ve ihtiyaçları olduğunu dikkate alan bir değerlendirme yapılabilmesi için asgari olarak, çocuk ve ergen gelişimi, çocuk psikolojisi, insani ve toplumsal gelişim alanlarında eğitim görmüş, çocuklarla çalışma deneyimine sahip ve elde edilen bilgileri objektif açıdan değerlendirebilecek profesyoneller tarafından konunun ele alınması gerekir. Ayrıca yüksek yarar değerlendirmesi, çeşitli disiplinlere mensup profesyonellerin oluşturduğu ekiplerce yapılmalıdır.

e. Çocuğun velisi veya kanuni temsilcisi dışında bir hukuki temsilcisi olmalıdır: Evlenme başvurularında çocuğun bağımsız iradesinin temsil edilebilmesi, dolayısıyla yararın belirlenmesinin en önemli unsurlarından biri olan çocuğun görüşünün alınabilmesi için, veli veya kanuni temsilci arasında uyuşmazlık olasılığı dikkate alınarak, her çocuğa bu süreçte bir yasal temsilci atanmalıdır.

f. Gerekçeli karar verilmesi: Evlenme izni başvuruları üzerine verilecek kararlar, diğer tüm yargısal kararlar gibi gerekçeli olmalıdır. Tavsiye kararı bu gerekçenin şunları içermesini önermektedir: *“Bunlardan ilkinde, çocukla ilgili somut koşullar açık biçimde belirtilmeli, yüksek yarar değerlendirmesinde hangi öğelerin daha önemli bulunduğu açıklanmalı, verili durumdaki öğelerin içeriği anlatılmalı ve çocuğun yüksek yararı değerlendirilirken bunlara hangi ağırlıkların tanındığı ortaya konulmalıdır. Eğer alınan karar çocuğun görüşlerinden farklıysa bunun nedeni de açıkça belirtilmelidir. İstisnai durumlar için geçerli olmakla birlikte, eğer tercih edilen çözüm çocuğun yüksek yararına değilse, ortadaki sonuca rağmen çocuğun yüksek yararının birinci planda gözetildiğini göstermek üzere bunun nedenleri açıklanmalıdır. Diğer mülahazaların çocuğun yüksek yararına ağır bastığını genel ifadelerle belirtmek yeterli değildir. Gündemdeki konuyla ilgili tüm mülahazalar açık olarak belirtilmeli, bunlardan hangilerine neden daha fazla ağırlık tanındığı açıklanmalıdır. İzlenen mantık silsilesi, inandırıcı biçimde, çocuğun yüksek yararının neden diğer mülahazaları geri plana itecek kadar güçlü olmadığını ortaya koymalıdır. Çocuğun yüksek yararının en başta ele alınmasını gerektiren durumlar da göz önüne alınmalıdır.”*

g. Kararların gözden geçirilmesine ya da değiştirilmesine yönelik mekanizmalar olmalıdır:

Her karar için olduğu gibi evlenme izni başvurularına ilişkin kararlar için de, kararın çocuğun yararının değerlendirilmesinde uygun usuller izlenmeden alınmış olabileceği ihtimalini göz önünde tutarak itiraz olanağı tanınmalı ve itiraz hakkı ve kullanılma biçimi çocuğa anlatılmalıdır.

h. Benimsenen usullerin çocuk hakları açısından etki değerlendirmesi (ÇHED) yapılmalıdır:

Bu ilke hem somut olayın sonuçlarının izlenmesini hem de genel olarak uygulanan usullerin çocuk hakları açısından etkisinin izlenmesi bakımından önemlidir. Evlenme izni başvurusunun reddi kararı sonrasında bu kararın çocuğun güvenliğini sağlamaya elverişli olup olmadığı izlenmelidir. Aynı zamanda da bir bütün olarak çocukların erken yaşta evlendirilmelerini ve yasanın öngördüğü istisnai hallerin kötüye kullanılmasını önlemek üzere yürütülen bu faaliyetlerin genel olarak etkisi de düzenli olarak değerlendirilmelidir. Bu eksikliklerin zamanında fark edilmesi, politikaların güçlendirilmesi bakımından önemlidir.

2.2.3. ÇOCUĞUN TAM VE ÖZGÜR İRADESİNİN BULUNUP BULUNMADIĞININ ARAŞTIRILMASI

Evlenme sözleşmesi, tarafların tam ve özgür iradeleri ile yapılır (Tablo 1). Burada kastedilen, evlenip evlenmemeye ve kiminle evlenileceğine doğrudan evlenecek kişinin karar vermesi ve bunu herhangi bir baskıya maruz kalmadan yapabilmesidir. Taraflardan en az birinin tam ve serbest onay vermediği evlenme biçimleri “zorla evlendirme” kabul edilmektedir.⁴⁷ BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “taraflardan birinin ya da her ikisinin birden tam ve serbest onayı olmaksızın ya da zorlama, yoğun toplumsal veya ailesel baskılar gibi nedenlerle taraflardan birinin ya da her ikisinin birden sonlandıramadığı herhangi bir evliliği” (paragraf 6) zorla evlendirme kabul etmektedir.⁴⁸ Bir kimsenin zorla evlendirilmesi ve evlilik ilişkisini sürdürmeye

⁴⁷ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi “Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği” R 1468 (2005) 7 <https://rm.coe.int/090000168079eff8> ; CEDAW ve ÇHS Komitelerinin Ortak Genel Görüşü No.31 (2014) prg.23 <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/78/PDF/N1462778.pdf?OpenElement>

⁴⁸ BM İnsan Hakları Komiserliğinin “Erken ve Zorla Evlilik” Raporu <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/ForcedMarriage/NGO/GirlsNotBridesSecretariat.pdf>

zorlanması, bir insan hakkı ihlalidir.⁴⁹ Bu kişi çocuk ise aynı zamanda da çocuk istismarıdır.

Bu nedenle evlenecek kişinin tam ve özgür iradesinin bulunup bulunmadığının araştırılması, zorla evlenmenin önlenmesi bakımından olduğu kadar erken evlendirme ve evlenmenin önlenmesi bakımından önem ifade etmektedir.⁵⁰ Avrupa Birliği Parlamenterler Meclisi, zorla evlendirilme ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için, evlendirme memurlarına evliliğin her iki tarafının da tam ve özgü iradelerinin bulunup bulunmadığını anlamak üzere görüşme yapma yetkisinin verilmesini ve yurt dışında yapılan çocuk yaşta evliliklerinin tanınmamasını önermektedir.⁵¹

Öte yandan eşler arasında önemli hak ve yükümlülükler doğuran evlilik sözleşmesinin içeriği kanunla belirlenmekte, feshi de hâkim kararı ile mümkün olabilmektedir.⁵² Ayırt etme gücünün olmaması butlan (hükümsüz sayılma) sebebi olduğu için⁵³, tam ve özgür iradenin bulunup bulunmadığı araştırılmadan önce, çocuğun bu iradeyi oluşturma kapasitesinin bulunup bulunmadığına bakmak gerekir.⁵⁴

Çocuğun evlenme konusundaki görüşü alınırken iki kriter dikkate alınmalıdır:

- a. Evlenmeye yönelik olarak tam ve özgür bir irade oluşturabilecek gelişim düzeyinde olması
- b. İçinde bulunduğu koşulların özgür irade oluşturmaya elverişli olması

Bir çocuğun "evlenmeye yönelik olarak tam ve özgür bir irade oluşturabilecek gelişim düzeyinde" olup olmadığı araştırılırken, evliliğin taraflara yüklediği bütün yükümlülükler bakımına bakmak gerekecektir. Dolayısıyla

⁴⁹ Havutçu, Ayşe (2013) "Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirmesi" Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan Yaşar Üniversitesi Yayınları, sf.1341

⁵⁰ A.g.m., sf.1355

⁵¹ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 (2005) 14.2 <https://rm.coe.int/090000168079eff8>

⁵² Ayan, Serkan (2004), Evlilik Birliğinin Korunması, TBB Yayınları Ankara sf.10

⁵³ Dilşat Keskin (Yrd. Doç. Dr.) "Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, Sa. 4, sf. 65

⁵⁴ TMK md.125

çocuğun hem fiziksel hem zihinsel hem de sosyal gelişimi değerlendirilmelidir. Evlenen kişinin cinsel ilişkiye girmesi, çocuk doğurması, aile birliğinin ekonomik, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılaması, doğan çocuğun bakım ve gözetimini sağlaması gibi yükümlülüklerin her biri bireysel gelişimin birden çok alanını ilgilendirmektedir. Aynı zamanda üçüncü kişilere karşı da hukuki sorumluluklarında değişim olacağı dikkate alınmalıdır. Öte yandan yeterli gelişim düzeyinde olmasının da yetmediğine, tam ve özgür bir irade ile evliliği istemesi gerektiğine de dikkat edilmesi gerekir. Dolayısıyla içinde bulunduğu sosyal çevrenin de araştırılması ve evlenme iradesini özgür bir biçimde oluşturma olanağını kısıtlayan faktörlerin mevcut olup olmadığına bakılması gerekir.

Aynı zamanda tam ve özgür iradenin tespiti için çocukla görüşmenin yalnız yapılması, görüşmenin yapıldığı ortamda anne ve baba başta olmak üzere görüşmeyi yapacak yetkili dışında hiç kimsenin bulunmamasına özen gösterilmelidir.

EVLİLİK İZİNİ ARAŞTIRMASI TALEBİNİN KAPSAMI

Çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi açısından,

1. Evlenme konusunda Medeni Kanun'un öngördüğü aşağıdaki yükümlülükleri anlayabilecek ve yerine getirebilecek gelişim düzeyinde olup olmadığının değerlendirilmesi

- a) Evlilik birlikteliğinin mutluluğunu sağlamak
- b) Çocukların bakım, eğitim ve gözetimini sağlamak
- c) Birlikte yaşamak
- d) Sadakat
- e) Eşlerin birbirlerine yardımcı olması
- f) Oturulacak konutu seçmek
- g) Evlilik birlikteliğinin giderlerini karşılamak
- h) Evlilik birlikteliğini üçüncü kişilere karşı temsil etmek ve evlilik birliğini temsilen üçüncü kişilere karşı sorumluluk üstlenmek
- i) Evlilik ile ergin kılınmak ve üçüncü kişilere karşı borçlandırııcı işlemler ve haksız fiillerinden de sorumlu hale gelmek

2. Evlenme konusunda ailesinin baskı ve yönlendirmesi ile başa çıkabilme ve tam ve özgür irade oluşturabilme yeteneğinin değerlendirilmesi

- a) Çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi
- b) Evlilik kimin isteği
- b) Ailede karar alma mekanizmalarının işleyişi
- c) Çocuğun kararlara katılma olanağı
- ç) Çocuğun evlenme konusundaki görüşü
- d) Çocuğun alternatifler hakkındaki bilgisi
- e) Ailenin özellikleri (özellikle aşağıdaki alanlarda)
 - Aile bireyleri arasındaki ilişkiler
 - Çocuğa bakım hizmeti veren kişinin kim olduğu
 - Çocuğun ve ailenin halihazırda kullanabildiği destek mekanizmaları
 - Çocuk kendini evde güvende hissediyor mu?
 - Ailenin çocuğun eğitime yönelik bakışı nasıl?
 - Ailede okuyan çocuk var mı?
 - Çalışan çocuk var mı?
 - Çocuğun ev içinde günlük aktiviteleri neler?
 - Çocuğun ev içindeki yaşam koşulları (hijyen, beslenme, uyuma, çalışma koşulları)
 - Aile çocuğa gerekli bakımı vermek için (eğitim dahil) yeterli kapasitede mi?
 - Hanede başka evli olanlar kimler?
 - 'İkinci eş' var mı?
 - Eş adayı ile çocuk arasındaki yaş farkı var mı?
 - Evliliğe nasıl karar verilmiş/veriliyor?
 - Çocuk yaşta evlilik (dini veya resmi nikâh) var mı?
 - Hanede hamile olan çocuk var mı?
 - Çocukların doğru zamanda nüfusa kaydı yaptırılmış mı?
 - Yaş büyütme başvurusu var mı?
- f) Ailenin çocuğu evlendirmek istemesinin sebebi
- g) Aşağıdakiler gibi başka korunma gereksinimleri var mı?

- Şiddet görme veya şiddet riski (psikolojik, sözel, ekonomik, fiziki, cinsel vb. her türlü şiddet)
 - Engellilik
 - Gebelik
 - Yetersiz bakım
 - Ev içi ücretsiz çalışma da dahil olmak üzere çalışmaya zorlanma
 - Ailesinden ayrı / refakatsiz olma
 - İnsan kaçaklığı mağduru veya risk altında olma
 - Sosyal yaşamın kısıtlanması
 - Eğitim hakkının engellenmesi
- h) Çocuğun resmi nikâh olmadan evlendirilmiş olması, hamile veya doğum yapmış olması
- i) Çocuğun eğitim, okula devam ve sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu
- i) Çocuğun günlük faaliyetleri, evde üstlendiği sorumluluklar
- j) Çocuğun evlenme / evlendirilme dışındaki çözümlere ilişkin düşünce ve beklentileri

3. Evlenmesi halinde mensubu olacağı aile ve yaşam koşulları ile başa çıkabilme yeteneğinin değerlendirilmesi

- a) Gebe kalmaktan kaynaklanacak fiziksel sorunlar
- b) Kalabalık ailede yaşamaktan kaynaklanacak ilişki ve uyum sorunları
- c) Çocuğun eğitim durumu ve evlilik sonrasına ilişkin plan
- d) Eş adayının yaşı, medeni durumu ve işi
- e) Yaşanılacak hanenin nüfusu ve özellikleri
- f) Yaşayacağı hanede evlenecek çocuktan beklenen sorumluluklar

Bu alanda yapılan çalışmalar, çocuk yaşta, erken evliliklerin veya zorla evlendirmenin hem yaşamsal hem de gelişimsel açıdan risk içerdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla araştırma yaptırılırken, evlenme izni istenen çocuğun bu gelişim düzeyine sahip olmadığı varsayımından hareket edilmeli, bu yükümlülükleri yerine getirebilecek gelişim düzeyinde olduğunun kanıtlanması beklenmelidir. Bu nedenle evlilik izni öncesinde incelemenin; çocuk gelişimi konusunda kapsamlı araştırma yapabilecek, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimi her yönü ile inceleyebilecek bir heyet tarafından yapılması gerekir. Sağlık ocağı, aile hekimi gibi tek hekim rapor ile yetinilmemelidir.

2.2.4. OLAĞANÜSTÜ DURUMUN VE PEK ÖNEMLİ SEBEBİN VARLIĞININ ARAŞTIRILMASI

Bir çocuğun 16 yaşında evlenmesine hâkim tarafından izin verilebilmesi için hem bir olağanüstü durum hem de pek önemli bir sebep bulunması gerekir.⁵⁵ Ancak hangi hallerin olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılacağı kanunda düzenlenmemiştir. Bu nedenle uygulamada nelerin olağanüstü durum kabul edildiğini anlamak için Yargıtay kararlarına bakmak gerekir. Sonra da çocuğun yararına önceliğin verilmesi ilkesi doğrultusunda nelerin olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılması gerektiği tespit edilmelidir.⁵⁶ Evlilik izninin koşullarının oluşup oluşmadığı ve olağanüstü durum ve pek önemli sebebin olup olmadığının araştırılması gerekir. Yapılacak araştırma çocuğun bireysel ve sosyal gelişim alanlarını kapsadığı için, sosyal inceleme yaptırılması ve bu inceleme sonucunda alınacak rapora göre karar verilmesi gerekir.

Doktrin ve Yargıtay kararlarında olağanüstü durum ve pek önemli sebep konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bazı görüş ve kararlara göre, aşağıdaki haller olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılmaktadır⁵⁷:

- Çocuğun evlilik dışı gebe kalması,
- Ana babasını kaybetmesi sebebiyle evsiz yurtsuz kalması,
- Kızın kaçırılması veya ırzına geçilmesi,
- Seksüel nevrasteni hastalığı,
- Karı koca gibi yaşama,
- Kızın daha erken yaşta evlenmeyi kabul eden bir ülkeye gelin gitmesi,
- Kızın mevcut ailesinde aşırı çalıştırılması,
- Evlendiği takdirde zarurette bulunan ailesine yardım edebilecek durumda olması,
- Çıkan dedikodular nedeniyle çocuğun onur ve haysiyetine yönelik saldırılara maruz kalması.

⁵⁵ TMK md.124

⁵⁶ Y 2. HD E.2005/2133 K.2005/4855 T:28.03.2005

⁵⁷ Özlem Tüzüner (Yrd. Doç. Dr.) "On altı Yaşını Doldurmuş Kişinin Evlenmesine İzin Verilmesi" İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Ocak 2011 Y:11 C:11 S:1, sf. 14-15

Zaman ve olaya göre de değişiklik gösteren bu gerekçelerin hiçbiri olağanüstü durum veya pek önemli sebep sayılamaz. Nitekim Yargıtay'ın da bu konudaki görüşü zaman içerisinde değişmektedir. Örneğin "karı koca gibi birlikte yaşamak" Yargıtay'ın 2015 tarihli bir kararında⁵⁸ olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılmamıştır. Nişanlanmış olmak ve nişanlının eve gelip gitmesi veya nişanlı ile gezmenin mahallede dedikodulara sebep olması da olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılmamıştır.⁵⁹

Olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılan hallerin, çocuğun yararı ve çocuk hakları prensipleri ile devletin çocuk koruma alanındaki görevleri çerçevesinde tekrar değerlendirilmesi ve yeni bir hukuk oluşturulması gerekmektedir.

Dini tören yapılmış olması, kızın kaçırılması veya ırzına geçilmesi, gebe kalması gibi sebeplerin olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılması, kız çocuklarını risk altında bırakan gerekçelerdir. Bir suçun mağdurunun, fail ile evlenmeye ve birlikte yaşamaya zorlanması, suçu çocuk ve karar verecek merciiler üzerinde bir zor kullanma aracına dönüştürmektedir. Oysa çocukların bu tür suçlara karşı korunması devletlerin görevidir.⁶⁰

Olağanüstü durum ve pek önemli sebep olarak kabul edilen, çocuğun başkalarının yardımına muhtaç olması hali veya bir korunma ihtiyacı gibi kriterler de bu değerlendirmeye uygun değildir. Zira, anne-babasının bakım ve gözetiminden yoksun çocuğa, devletin gerekli ve yeterli bakım ve korumayı sağlaması gerekir.⁶¹ Bu bir çocuk hakkıdır. Bu nedenle, bu gerekçenin olağanüstü durum sayılması hukuken doğru değildir.

Çıkan dedikodular nedeniyle çocuğun, onur ve haysiyetine yönelik saldırılara maruz kalması da yine devlet tarafından alınacak koruyucu ve destekleyici tedbirler ile bertaraf edilebilecek bir koşuldur.

Burada bir bakış açısı yanlışlığı bulunmaktadır. Çocuğun dezavantajlı bir durumda olması, evlenme için olağanüstü durum kabul edilemez, çünkü

⁵⁸ Y 2. HD E. 2015/3626 K. 2015/9331 T. 6.5.2015

⁵⁹ Y 2HD 10.09.2014 2014/10493 E. 2014/16910 K.

⁶⁰ BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi md.19; Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote Sözleşmesi) md.18

⁶¹ ÇHS md.19

bu durumda devletin çocuğu koruması gerekir. Olağanüstü durum; tam tersine, beklenmedik bir durum olarak çocuğun evlilik sözleşmesinin getirdiği yükümlölükleri üstlenme konusunda beklenenden önce gelişmiş olması, evlenmeyi kendisinin istemesi ve bunun kendisinin veya doğacak / doğmuş çocuğunun yararını korumak için uygun bir hal çaresi olması olarak kabul edilmelidir.

OLAĞANÜSTÜ DURUM VE PEK ÖNEMLİ SEBEP ARAŞTIRMASININ İLKELERİ NELER OLMALIDIR?

1) Devletin, toplumun veya ailenin çocuğu koruma yükümlölüğü kapsamında müdahale gerektiren haller olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılamaz.

Örnek: Ailenin yoksul olması ve çocuğun evlenmesi halinde onlara yardım edebilecek olması, çocuğun anne-babasının ölmüş olması ve akrabalarının yanında kalıyor olması.

2) Çocuğa zarar verici bir eylem veya çocuğa karşı işlenmiş bir suç sonucu doğan koşul olağanüstü durum ve pek önemli sebep sayılamaz.

Örnek: Çocuğun kaçırılmış olması, cinsel istismara maruz kalmış olması, çıkan dedikodular nedeniyle çocuğun onur ve haysiyetine yönelik saldırılara maruz kalması, taraflardan birinin çocuk diğerinin ise yetişkin olması ve yaş farkının akran sayılamayacak kadar fazla olması.

3) Olağanüstü durum ve pek önemli sebep, çocuğun yararı ve özelliklerine ilişkin olmalıdır.

Örnek: Akran iki çocuğun rızaya dayalı cinsel ilişkileri sonucu kız çocuğunun gebe kalması üzerine bebeğin nesebinin sahih olması için evlilik birliği içinde doğmasını sağlamak.

Bunun için de bu kriterlere uygunluk açısından şu koşullar kontrol edilmelidir:

a) Evlilik sözleşmesinin tarafları akran olmalılar,

b) Evlilik birliği her iki çocuğun da eğitim, gelişim vb. haklarını kullanmalarına engel oluşturmayacak olmalı,

c) Evlilik birliğinin gerektirdiği sorumluluklarla başa çıkma konusunda yeterli ekonomik, psiko-sosyal güvenceye sahip olmalılar,

d) Her ikisinin de ayırt etme gücü, ergin kılınmanın gerektirdiği hukuki sorumluluğu kaldırabilecek düzeyde olmalı.

2.3. ÇOCUKLAR İÇİN EVLENME İZİNİ TALEBİNİN REDDİ

Evlenme izni talebinin reddedildiği durumlarda çocuk için riskin devam ettiğine dikkat edilmelidir. Bu gibi durumlarda başka bir mahkemeden izin talebinin tekrar edilmesi, resmi nikâh olmadan evlendirme gibi başka yollara müracaat edildiği bilinmektedir. Bu nedenle, evlenme izni başvurusu yapıldığında durumun Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirilmiş olması önem ifade eder. İzin talebi reddedilirken de çocuğun korunması ve/veya desteklenmesi için durumun çocuk hakimine ve/veya Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na, talebi inceleyen mahkeme tarafından bildirilmesi gerekir.⁶²

ÖRNEK KARARLAR

"Evrak ve ekindeki ... tarih ve ... sayılı sosyal inceleme raporunun incelenmesinden; Ş.A'nın yaklaşık dört sene önce Irak'tan ailesi ile birlikte Ankara'ya yerleştiği, yaklaşık bir yıl önce babasının amcasının oğlu ile birlikte yaşamaya başladığı, birlikte yaşadığı W.K'nın çocuğa zaman zaman fiziksel şiddet uyguladığının iddia edildiği, çocuğun yaş ve gelişimsel dönemi sebebi ile sağlıklı karar verme kapasitesine sahip olmadığı, her türlü ihmal ve istismara açık olabileceği belirtilerek çocuğun durumu belirginleşinceye kadar 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 9.maddesi gereğince 30 günle sınırlı olmak üzere Acil Koruma altına alınması talep edildiği anlaşılmış olup, bu talep yerinde görülerek aşağıdaki hüküm kurulmuştur." *Ankara 2. Çocuk Mahkemesi 2019/X T.*

G.'nin ailesi tarafından şiddet gördüğü, sokakta dilenmeye zorlandığı, para karşılığında birlikte yaşamaya zorlandığı kişinin G.'ye şiddet uyguladığı, bu nedenle babasının evine döndüğü, babasının tekrar para karşılığında evlenmeye zorladığı, G.'nin akrabalarından destek olarak emniyet birimlerine başvurduğu, çocuğun bu koşullarda ailesine teslim edilmesinin uygun olmadığı, ... 5395 sayılı Kanunun 9.maddesi uyarınca 30 günlük süre ile ACİL KORUMA ALTINA ALINMASINA, G.Y. hakkında düzenlenecek ayrıntılı sosyal inceleme raporunun mahkememize gönderilmesinden sonra durumun yeniden değerlendirilmesine,..." *Ankara 2. Çocuk Mahkemesi 2018/X T.*



"...yaklaşık 4 yıl önce Suriye'deki savaştan Türkiye'ye göç eden D'nin (17) gayri resmi birlikteliğinden bir erkek çocuğu dünyaya getirdiği, konu ile ilgili ÇİM'de ifade verdiği, abisine teslim edildiği, gebelik öyküsü gereği sağlık takibi yapılması gerektiğinden ... D.E'nin ve bebeğinin fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5/1-d maddesi gereği SAĞLIK TEDBİRİ UYGULANMASINA..." *Ankara 2. Çocuk Mahkemesi 2019/X T.*

Not: Çocuklara özgü yargılamanın gerektirdiği özel hayatın gizliliğine saygı sebebiyle dosya numaraları verilmemiştir.

2.4 ÇOCUK YAŞTA EVLENMENİN HUKUKEN GEÇERLİ KABUL EDİLDİĞİ BİR ÜLKEDEN GELEN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN İZLENMESİ GEREKEN YOL



Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun⁶³, evlenme ehliyeti ve şartlarının belirlenmesinde taraflardan her biri için evlenme anında tâbi olunan milli hukukun uygulanacağını, evlilik akdinin şeklinin ise evliliğin gerçekleştiği ülke hukukuna göre belirleneceğini öngörmektedir (md.13). Ancak yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk Kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde bu hüküm uygulanamayacak, Türk hukuku uygulanacaktır (md.5).

63 5718 sayılı Kanun RG 12.12.2007 – 26728

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "Z. H. ve R. H. v. İsviçre" kararında⁶⁴ 14 ve 18 yaşlarındaki Afgan vatandaşı olan başvuruçuların, İran'da gerçekleştirdikleri dini nikâhın İsviçre'ye sığınma talebi incelenirken tanınmamasının özel yaşama ve aile yaşamına saygı kuralını ihlal etmediğine karar vermiştir. Avrupa Birliği Parlamenterler Meclisi önerisi de, zorla evlendirilme ve çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için, yurt dışında yapılan çocuk yaşta evliliklerin tanınmaması yönündedir.⁶⁵

Dolayısıyla, taraflardan birinin Türk vatandaşı olması halinde o kişi bakımından evlenme ehliyet ve şartları belirlenirken uygulanacak olan Türk hukuku 16 yaşında hâkim kararı, 17 yaşında veli izni bulunmasını zorunlu kılacaktır.

Taraflardan her ikisinin de çocuk yaşta evliliğe olanak veren bir ülkenin vatandaşı olması ve Türkiye'de evlenecek olmaları durumunda, evlenme akdi şekil açısından Türk hukukuna tabi olacaktır. Dolayısıyla bu durumda resmi nikâh kısılması gerekecektir. Esas açısından da evlenmeye ilişkin kurallar kamu düzenine ilişkin olduğundan yaşın belirlenmesinde öncelikle vatandaşı olunan ülke hukukuna bakılır. Bu ülke hukukundaki kuralın, Türk Medeni Kanunu'daki evlenme yaşından daha düşük bir yaş belirlemiş olması halinde, Türkiye'de gerçekleştirilecek evlenme sözleşmelerinde Türk hukuku uygulanacaktır.

⁶⁴ ECHR, Z. H. and R. H. v. Switzerland, no. 60119/12, 8 Aralık 2015, <https://www.refworld.org/pdfid/566843824.pdf> (son görüntüleme tarihi 16.11.2020).

⁶⁵ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 (2005) 14.2 <https://rm.coe.int/090000168079eff8>

SURİYE HUKUKUNA GÖRE EVLİLİK SÖZLEŞMESİNİN BİÇİMİ VE EVLENME YAŞI HAKKINDA BİLGİ NOTU⁶⁶

Suriye Kişisel Statü Kanunu'na (KSK) Göre Evlenmenin Kurulması⁶⁷

...Dini veya resmî bir evliliğin geçerli olarak kurulması için yerine getirilmesi gereken şartlar şunlardır: Taraflar evlilik birliğini kurmak için gerekli hukuki ehliyete sahip olmalıdır. Kadın taraf evlenmeye rıza göstermelidir. Kadın tarafı korumakla görevli yasal temsilci evlenme sırasında hazır bulunmalıdır ve evlenmeye onay vermelidir. Mehir değeri hususunda taraflar anlaşmış olmalıdır (Carlisle, 2008). Her iki taraf da evlenme isteğinde olduğu açıkça ifade etmelidir. İcap ve kabul beyanları tek bir seferde açıkça ve şahitler tarafından işitilebilecek şekilde açıklanmış olmalıdır (KSK. m.11-12). Şahitlerin, her biri yetişkin, ayırt etme yeteneğine sahip ve Müslüman iki erkek veya bir erkek ile iki kadından oluşmalıdır (KSK. m.12; Nasir, 1990, van Eijk, 2013, Carlisle, 2008). Bir evlilik sözleşmesi, evliliğin hukuki mahiyeti ve amacıyla çelişen ya da hukuka aykırı bir yükümlülük içeriyorsa, söz konusu yükümlülük yok sayılır; ancak evlilik sözleşmesi geçerliliğini korur (KSK. m.14; Anderson, 1955).

Resmî evlenmede taraflar Şer'îye mahkemesindeki hâkime evlenme dilekçelerini sunar (KSK. m.40/f.1). Bu dilekçeye ek olarak; muhtar tarafından düzenlenmiş, tarafların adını, yaşını, yerleşim yerini, yasal temsilcinin adını ve tarafların evlenmelerine bir engel olmadığını bildiren bir resmî belge (KSK. m.40/f.1.a); tarafların medeni durumlarını açıklayan bir nüfus kaydı (KSK. m.40/f.1.b); tarafların evlenmelerinde tıbben bir sakınca bulunmadığına dair sağlık raporu (KSK. m.40/f.1.c); ordu hizmetinde bulunan veya askerlik görevini yapmakta olan kişiler için evlenme izni mahkemeye ibraz edilir (KSK. m.40/f.1; Anderson, 1955, Carlisle, 2008, van Eijk, 2013).

Tüm evliliklerin mahkeme nezdinde tutulan sicile tescili gerekir. KSK. m.40/f.2 örf ve âdete göre yapılmış evliliklerin gerekli şartlara uyulduğu takdirde tescil edilebileceğini düzenlemektedir. İstisna olarak, bir çocuk dünyaya gelmişse veya gebelik durumu varsa, evlilik söz konusu şartlara uyulmaksızın tescil edilebilir (Carlisle, 2008, van Eijk, 2013).

Suriye KSK'sında resmî evlenmenin önemini vurgulamak için, 1949 tarihli ve 148 sayılı Ceza Kanunu'nda, mahkeme töreni dışında nikâh kıyan din adamlarının para cezası veya hapis cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür (Carlisle, 2008).

⁶⁶ Buradaki bilgi notu, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması'ndan (2016) aynen alınmıştır. https://www.ailevecalisma.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Suriyeliler_ile_Turkiye_Cumhuriyeti_Vatandaslari_Arasindaki_Evlilik_Iliskileri_Arastirmasi.pdf

⁶⁷ A.g.e. sf.41

Suriye Kişisel Statü Kanunu'nda Evlenme Yaşı⁶⁸

Suriye KSK'sında bir kişinin bülüğ çağına girmiş olması evlenme ehliyetine sahip olabilmek için ön koşuldur (Nasir, 1990). Bülüğ çağına gelmemiş bir çocuk asla evlenemez ve evlenmesine yasal temsilcisi tarafından izin verilemez (Anderson, 1955). Evlenme yaşı ise yasa koyucu tarafından erkek için asgari on sekiz, kadın için on yedi olarak belirlenmiştir (KSK. m.16). On beş yaşını dolduran bir erkek çocuğu veya on üç yaşını dolduran bir kız çocuğu bülüğ çağına girdiğini iddia ediyorsa, hâkim söz konusu iddianın samimiyetine inandığı ve yeterli fiziksel olgunluğa eriştiklerine kanaat getirdiği takdirde erkek veya kız çocuğunun evlenmelerine izin verebilir (KSK. m.18/f.1; CEDAW/C/SYR/2: par.376; Anderson, 1955, Nasir, 1990, van Eijk, 2013).

KSK. m.18/f.2'ye göre evlenme isteğinde bulunan kız çocuğunun yasal temsilcisi onun babası veya büyük babası ise, evlenme başvurusunda bulunan tarafların yasal temsilcinin de rızasını almaları gerekir. Hâkim tarafların yaşları arasında ölçüsüz bir fark bulunduğunu tespit ederse veya evlenmenin gerçekleşmesinde bir fayda görmezse, evlenme izni vermekten kaçınabilir (KSK. m.19; Anderson, 1955, van Eijk, 2013, Nasir, 1990).

Suriye KSK'sına ilişkin Açıklayıcı Şerh'te; eşler arasındaki ciddi yaş farkının evlilik hayatında dengesizliklere ve ahlaki bozukluklara neden olduğundan; uygulamada da mahkemelerin bu tür fiili problemleri gerekçe göstererek evlenme başvurusunu geri çevirdiğinden söz edilmektedir. Bu nedenle, 1959 tarihli KSK'sına hâkimin bu hallerde evlenme başvurusuna onay vermekten kaçınabileceği açıkça hükme bağlandığı belirtilmektedir (Anderson, 1955).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Konvansiyonu'na (CEDAW) 28 Mart 2003 itibarıyla katılan Suriye'nin, Konvansiyon'un 16. maddesinin 2. fıkrasına ilişkin çekincesi bulunmaktadır. Söz konusu fıkrada "Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır" ibaresi yer almaktadır. Suriye, aynı zamanda Çocuk Hakları Konvansiyonu'na da 15 Temmuz 1993'ten beri (m.14, m.20 ve m.21'e ilişkin çekincelerle birlikte) taraftır. Evlenme yaşının hem erkek hem de kadın için asgari on sekiz olarak belirlenmesi için bir yasa tasarısı olduğu, özellikle kırsal kesimde kız çocuklarının küçük yaşta evlenmelerinin engellenmesi için halkın bilinç seviyesinin yükseltilmeye çalışıldığı, Suriye Arap Cumhuriyeti tarafından Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulan 2009 tarihli raporda belirtilmektedir (CRC/C/SYR/3-4).

Ayrıca, ihtilaf halinde, evlenme akdinin varlığını kişilerin vatandaşı oldukları ülke hukukuna göre geçerli bir belge ile ispatlamaları gerekir. Bu konuda bir ihtilafın varlığı halinde milli hukukun belirlenmesi görevi hâkime aittir. (md.2/1) Ancak hâkim taraflardan bu konuda yardım isteyebilir. Eğer belirlenemiyorsa Türk hukuku hükümlerinin uygulanması gerekir. (md.2/2) *“Hukuku uygulanacak devlet iki veya daha çok bölgesel birime ve bu birimler de değişik hukuk düzenlerine sahipse, hangi bölge hukukunun uygulanacağı o devletin hukukuna göre belirlenir. O devlet hukukunda belirleyici bir hükmün yokluğu hâlinde ihtilâfla en sıkı ilişkili bölge hukuku uygulanır.”* (md.2/5)

Örneğin Suriye’de evlenme konusunda taraflar tâbi oldukları hukuku, o hukuka göre geçerli bir evlilik akdi bulunduğunu ispat ile mükelleftirler. İddia ettikleri hukukun geçerli hukuk olup olmadığını araştırmak da hâkimin görevidir.



SURİYE ARAP CUMHURİYETİ KİŞİSEL HAL KANUNU (1953/59)

SURİYE ARAP CUMHURİYETİ 9/7/1953 TARİHLİ VE 59 YASAMA SAYILI MEDENİ HAL KANUNU

RIZA VE İLAN ETME

Madde 5

Evlilik, bir tarafın teklifi ve diğer tarafın kabulü ile gerçekleşir.

Madde 11

- 1- Teklif ve kabulde, her iki taraf aynı mecliste olmak kaydıyla her konuda anlaşmış, akdin her iki tarafı diğer tarafın ne dediğini duyuyor ve evliliğin kastedildiğini anlıyor olmalıdır ve herhangi bir tarafın kabulden önce teklifi geçersiz kılacak herhangi bir eylemi-söylemi bulunmamalıdır.
- 2- Teklif, teklif eden kişinin ehliyetinin olmaması ve her iki taraftan birinin itiraz addedilecek bir eylemde bulunması durumlarında geçersiz sayılır.

EHLİYET

Madde 15

- 1- Evlilik ehliyetinde akıl ve bülüş şartı koşulur.
- 2- Hâkim, akıl sağlığı yerinde olmayan (mecnun/bunak) bir kişinin, evliliğinin o kişinin iyileşmesine faydalı olduğunu gösteren bir psikiyatri kurulu raporuyla kanıtlanırsa, evliliğine izin verebilir.

Madde 16

Evlilik ehliyeti erkek çocukta tam 18 yaşında, kız çocukta ise tam 17 yaşında tamamlanır.

Madde 17

Hâkim evli bir erkeğin şer'i bir gerekçesi bulunmadıkça ve her iki eşe bakacak maddi gücü olmadığı sürece ikinci bir eşle evlenmesine izin vermemekle yetkilidir.

Madde 18

1- Eğer bir erkek çocuğu on beş yaşını ya da bir kız çocuğu on üç yaşını doldurduktan sonra bülûğ iddiasında bulunur ve evlilik talep ederse hâkim, iddialarının gerçekliğini tespit eder ve bedenlerinin olasılığını göz önünde bulundurarak evliliğe izin verir.

2- Eğer vasi baba veya büyük baba ise, onayı şart koşulur.

Madde 19

Eğer nişanlı çift yaş olarak birbirine uygun değil ve evlilikte bir fayda gözetilmiyor ise hâkim bu evliliğe onay vermemekle yetkilidir.

Madde 20

On yedi yaşını doldurmuş bir kız çocuğu evlenmek isterse hâkim, kendisinin belirlediği bir süre içinde, kızın vasisinden görüşünü açıklamasını ister. Eğer vasi itiraz etmez ya da itirazı kayda değer bulunmazsa hâkim, yeterlilik şartıyla evliliğine izin verir.

(EVLİLİK) AKİT İŞLEMLERİ**Madde 43**

Akit, hâkim veya yetkilendirdiği mahkeme yetkilileri tarafından gerçekleştirir.

Madde 44

Evlilik dosyası şunları içermelidir:

A- İki tarafın tam adları ve her birinin ikametgâhı.

B- Akit, tarihi ve yeri.

C- Şahitlerin ve vekillerin tam adları ve her birinin ikametgâhı.

D – Mihri muaccel ve mihri müeccel miktarı ve mihri muaccelin alınıp alınmadığı.

E- İlgili kişiler ve yetkilendirilmiş kişinin imzası ve hâkimin onayı.

Çocuk yaşta birine yönelik cinsel içerikli davranışları suç olarak kabul eden Ceza Kanunu⁶⁹ açısından ise kişi bulunduğu yer hukukuna tâbidir. (md.8)

Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote) Sözleşmesi⁷⁰ de taraf devletlerden, maddi ceza hukuku açısından çocuklara yönelik her tür cinsel içerikli davranışın suç olarak düzenlenmesini talep ederken (Bölüm 6), devletin yargı yetkisinin de geniş olarak uygulanmasını talep etmektedir. (md.25)

Dolayısıyla, çocuk yaşta bir kişi ile evlenen veya bu yaşta bir kişiyi evlendiren kişiler Türk vatandaşı olmasalar bile, eylemlerine uyan maddeye bağlı olarak soruşturma başlatmak gerekir.



ÇOCUKLARIN CİNSEL SUİSTİMAL VE CİNSEL İSTİSMARA KARŞI KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ (LANZAROTE) SÖZLEŞMESİ

Madde 25 – Yargı yetkisi

1- Tarafların her biri, söz konusu suçun aşağıdaki yerlerde veya şahıslarca işlenmesi halinde, bu Sözleşme kapsamında belirlenen suçlar üzerinde yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır:

a- kendi toprakları üzerinde; veya

b- söz konusu Tarafın bandırasını taşıyan bir gemide; veya

c- söz konusu Tarafın yasalarına göre tescilli bir uçakta; veya

d- vatandaşlarından biri tarafından işlendiğinde; veya

e- mutaden kendi toprakları üzerinde ikamet eden biri tarafından işlendiğinde.

2- Tarafların her biri, suçun kendi vatandaşlarından birine veya mutaden kendi toprakları üzerinde ikamet eden birine karşı işlenmesi halinde, bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlar üzerinde yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

⁶⁹ 5237 sayılı Kanun RG 12.10.2004 - 25611

⁷⁰ Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote) Sözleşmesi ([http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel Istismara Karsi Korunmasına Iliskin Avrupa Konseyi Sozlesmesi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocukların%20Cinsel%20Suistimal%20ve%20Cinsel%20Istismara%20Karsi%20Korunmasına%20Ilgiskin%20Avrupa%20Konseyi%20Sozlesmesi.pdf)) (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

3- Tarafların her biri, Sözleşmeyi imzalarken veya parlamentodan geçirilmesi, kabulü, onayı veya sözleşmeye taraf olduğunu belirten belgeyi sunarken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yazılmış bir beyan ile, bu maddenin 1.e fıkrasında belirtilen yargı yetkisi kurallarını uygulamama veya spesifik durumlarda veya şartlarda uygulama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir.

4- Bu Sözleşmenin Madde 18, 19, 20.1.a ve 21.1.a ve b fıkraları uyarınca belirlenen suçların kovuşturulmasında, 1.d fıkrası kapsamındaki yargı yetkisinin söz konusu eylemlerin suçun işlendiği yerde cezalandırılacağı ile ilgili koşulun uygulanmasını engellememesi için, Tarafların her biri gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

5- Tarafların her biri, Sözleşmeyi imzalarken veya parlamentodan geçirilmesi, kabulü, onayı sırasında veya sözleşmeye taraf olduğunu belirten belgeyi sunarken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben yazılmış bir beyan ile, kendi vatandaşının kendi toprağında mutaden ikamet ettiği durumlarda, Madde 18.1.b'nin ikinci ve üçüncü bentleri doğrultusunda düzenlenen suçlarla ilgili olarak, bu maddenin 4. fıkrasının uygulanmasını sınırlama hakkını saklı tutacağını bildirebilir.

6- Bu Sözleşmenin Madde 18, 19, 20.1.a ve 21'i uyarınca belirlenmiş suçların kovuşturulmasında, Tarafların her biri, 1.d ve e fıkralarına ilişkin yargı yetkisinin, kovuşturmanın ancak mağdurun vereceği bir rapora veya suçun işlendiği yerin Devletinin vereceği bir suç duyurusuyla başlatılması koşuluna bağlı olmasını engellemek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

7- Tarafların her biri, suç işlediği iddia edilen şahsın topraklarında bulunması ve bu şahsı sadece milliyetine bağlı olarak başka bir Tarafa teslim etmediği hallerde, bu Sözleşmede belirtilen suçlarla ilgili yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

8- Bu Sözleşmede belirtilen suçlarla ilgili bir suç iddiası üzerinde birden fazla Tarafın yargı yetkisi iddiasında bulunması durumunda, ilgili Taraflar, yerine göre, kovuşturma için en uygun yargı yetkisinin hangisi olduğunu belirlemek üzere birbirleriyle istişarede bulunacaklardır.

9- Uluslararası hukukun genel kuralları saklı kalmak üzere, bu Sözleşme her bir tarafın kendi iç hukuku uyarınca icra ettiği cezai yargı yetkisini geçersiz kılmaz.

BÖLÜM 3

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİĞİN VEYA ZORLA EVLENDİRMEİNİN BELİRLENMESİ VE BİLDİRİLMESİ

3.1 RİSKİ BELİRLEME SORUMLULUĞU

Çocuk yaşta, erken evliliğin veya zorla evlendirilmenin önlenmesi devletlerin çocuk koruma alanındaki temel sorumluluklarından biridir.⁷¹

Toplumun genelini hedefleyen önleyici hizmetlerin yanı sıra, somut olguları erken fark etme ve müdahale etme de bir önleme faaliyeti olarak devletlerin çocuk koruma alanındaki görevleri içinde yer alır.

Fark etme yükümlülüğü, gerçekleşme riski olan olayları fark etmek ile başlar ama elbette gerçekleşmiş olayları da kapsar. Riski fark etme sorumluluğu, çocuk yaşta, erken evlilik veya zorla evlendirilme riski altında olan veya bu durumlara maruz kalmış çocukları kapsar. Dolayısıyla aşağıdaki üç aşamada da böyle bir tehlike altındaki çocuğu fark etmeyi ve korumayı sağlayacak bir sistem kurulmalıdır:

- Evlenme/evlendirilme riski altındaki çocuğun belirlenmesi ve çocuğun korunması
- Evlendirilen/evlenen çocuğun belirlenmesi ve korunması
- Evlendirilme sonrası çocuğu olan çocuğun belirlenmesi ve korunması

Bütün topluma yönelik sürdürülen önleyici çalışmalar sırasında evlendirilme riski altında olan çocuğun fark edilmesi ve henüz evlendirilmeden önlem alınması, koruyucu müdahalenin en etkili biçimidir.

FARK ETME YÜKÜMLÜLÜĞÜ OLANLAR

Öğretmen / Sosyal hizmet uzmanı / Muhtar / Hâkim / Savcı / Sosyal çalışma görevlisi / Doktor, ebe, hemşire vb. sağlık çalışanları / Komşu / Akraba

Bu tür bir belirleme, okulda, sağlık hizmetlerinde veya sosyal hizmetlerin sunumu esnasında yapılabileceği gibi adli sistem içerisinde de mümkündür. Evlenme izni başvuruları, boşanma ve velayet davaları gibi davalar sırasında bizzat adli sistem çalışanlarınca riskin fark edilmesi mümkün olabilir. Bunun için çocukla çalışan herkesin nelerin risk olduğunu bilmesi, bu riskleri fark edebilecek bir dikkat ile çalışması gerekmektedir.

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN EVLİLİK VEYA ZORLA EVLENDİRİLME RİSKİNİ FARK ETMEYİ SAĞLAYACAK İPUÇLARI⁷²

- Okuldan kaydın alınması
- Beklenmedik süre boyunca devamsızlık
- Sömestir tatilinden sonra geri dönmeme
- Daha önce katıldığı etkinliklere katılmama (Spor ve sosyal faaliyetler gibi)
- Çocuğun ev işi yapmasında / kardeşlerine bakmasında / aile ziyaretlerinde artış
- Aile veya çevresinde beşik kertmesi, berdel, çocuk evliliği gibi uygulamaların mevcut olması
- 'İstemeye gelindiğine' / gelineceğine dair bilgi
- Ailede çocuklara karşı ihmal tespit edilmiş olması
- Abla/abi veya başka akrabalarda çocuk yaşta evlilik olması
- Ailenin çocuğu okutmakta maddi zorluk çektiğini ifade etmesi
- Ailenin çocuğun okula erişiminde zorluk çektiğini ifade etmesi
- Ailenin okulda/okul çevresinde 'ahlaksız'/'kötü' davranışlardan şikayetçi olması
- Artan aile tartışmaları

⁷² Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Temel Eğitim Programı, UNICEF ve Gaziantep Belediyesi

- Ev içi şiddet emareleri
- Cinsel şiddete uğrama emareleri
- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı problemleri (ağrı, regl, tuvalet problemleri ile görülebilir)
- Daha fazla oranda evde tutulma, dışarı tek başına yollanmama
- Her yerde çocuğa refakat edilmesi (örn. doktorda, öğretmenle görüşmede)
- Fiziki görünümünde (giyim dahil) ani değişim
- Çocuğun sosyal faaliyetlere katılımının, engellenmesi,
- Depresif, zarar verici davranışlar görülmesi
- Çocuğun refakatsiz olması
- Okul performansında beklenmedik düşüş
- Çocuğun okul kaydının hiç olmaması
- Çocuğun yurtdışına / şehir dışına gönderileceği / gönderildiği yönünde şüphe çekici bir duyum
- Çocuğun insan kaçakçıları vasıtasıyla Türkiye'ye gelmiş olabileceğine dair şüphe
- Ailenin veya çocuğun devlet nezdinde kayıtsız olması

3.2. BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ, BAŞVURU VE RESEN HAREKETE GEÇME

Korunma ihtiyacı içerisinde olan bir çocuğu gören herkes, bu durumu çocuğun korunmasından sorumlu makamlara bildirmekle yükümlüdür. Eğer çocuğun bu hali ona karşı bir suç işlenmesinden kaynaklanıyorsa, bu durumun aynı zamanda suçun soruşturulmasından sorumlu kurumlara da bildirilmesi gerekir. Çocuk yaşta ya da zorla evlendirilen bir çocukla ilgili olarak her iki makama birden bildirimde bulunulması gerekecektir.



Riski fark eden meslek elemanlarının bildirim yapma konusunda yaşayabilecekleri en önemli sıkıntı, çocuğun veya kendilerinin güvenliklerine ilişkin kaygılardan kaynaklanır. Bunun için, bildirim yapacak kişiler ile bildirim alacak ve duruma müdahale edecek kişiler ve kurumlar arasında iyi bir iş birliği ve güvene ihtiyaç duyulmaktadır.

Bildirim yapma anı da önemlidir. Bir çocuğun evlenme veya evlendirilme riskinin çocuğun korunmasından sorumlu makamlara bildirim anına karar verirken, çocuğun yararı ve durumun aciliyeti temel kriterler olmalıdır. Bildirimi yapacak kişi güvenliği ile ilgili bir kaygı duyuyorsa bunu da adli makamlara bildirerek önlem alınmasını talep edebilir. Bu ihtiyaca yanıt vermek üzere adli sistemin de durumun aciliyetine ve koşulların risk durumuna uygun tedbirleri birlikte alabilecek durumda olması gerekir.

Bildirimi Almaktan Sorumlu Makamlar için Çocuğun ve Bildirimi Yapanın Güvenlik İhtiyacını ve Müdahalenin Aciliyetini Değerlendirme için Kontrol Listesi

- Evlenme / evlendirilme tarihi
- Çocuğun bir başka yere götürülme olasılığı
- Çocuğa veya ailesine uygulanan baskı
- Çocuğun bir suç veya hak ihlaline maruz kalma durumu
- Bildirim yapan kişiye yönelik tehdidin varlığı

3.2.1. ÇOCUK KORUMA KANUNU VE SOSYAL HİZMETLER KANUNU'NA GÖRE BİLDİRİM

Kanunlar, çocuğun korunmasından sorumlu kurumların, bir çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu fark etmeleri konusunda bir zafiyet olmasını engellemek için her tür bilgi edinme yolunu öngörmeye çalışmıştır. Üçüncü kişiler *bildirebilir*, çocuk ve bakımından sorumlu kişiler *başvurabilir* veya bu makamlar *resen* haberdar olabilirler.

Çocuğun korunmasından sorumlu olan dolayısıyla bildirim ve başvuruları almaktan ve kendisi de resen araştırmaktan sorumlu makam Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatlarıdır (Tablo 2). İl Müdürlüklerine başvurulabileceği gibi ALO 183 hattı üzerinden de bildirim yapılabilir.

BİLDİRİM

Çocuğun korunmasından sorumlu kurumlara bildirim, Sosyal Hizmetler Kanunu (md.21), Çocuk Koruma Kanunu (md.6), Çocuk Koruma Kanunu'na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik⁷³ (md.6) ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (md.7) ile düzenlenmektedir.

Buna göre, bildirim yükümlülüğü olan kişiler şöyle sıralanmıştır:

- Adli ve idari merciler,
- Kolluk görevlileri,
- Köy ve mahalle muhtarları,
- Belediye zabıta memurları,
- Sağlık ve eğitim kuruluşları,
- Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri,
- Sivil toplum kuruluşları
- Bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğundan haberdar olanlar.

Bildirim, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Sözlü bildirim, il müdürlüklerine telefonla, ALO 183 aranarak veya il müdürlüğüne gidilerek yapılabilir. Yazılı bildirim, e-posta veya dilekçe ile il müdürlüğüne müracaat edilerek yapılır.

Bu düzenlemeler; adli makamların bildirim mercilerinden olduğunu ve dolayısıyla evlilik izni başvurusu başta olmak üzere ele aldıkları davalarda öğrendikleri çocuk yaşta, erken veya zorla evlendirme durumlarını çocuğun korunmasından sorumlu makamlara bildirmelerinin bir görev olduğunu göstermektedir.

73 RG 24.12.2006 - 26386

BAŞVURU

Çocuk (kendisi veya onu temsile yetkili kimse aracılığı ile) ve çocuğun bakımından sorumlu kimseler de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatlarına başvurabilirler.

Başvuru, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir.

RESEN HAREKETE GEÇME

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatları, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında basın ve yayın organları ile benzeri iletişim araçlarında çıkan haberleri ve her türlü duyumu ihbar kabul ederek, ayrıca bir resmi duyuru gelmesini beklemeden harekete geçerek bunları araştırmakla yükümlüdür.

TABLO 2. ÇOCUĞUN KORUNMASINDAN SORUMLU MAKAMLARA BİLDİRİM

Bildirim/Başvuru Yükümlülüğü Olanlar	Usul	Öğrenme/Fark Etme Sorumluluğu Olan
<ul style="list-style-type: none">• Adli ve idari merciler• Kolluk görevlileri• Köy ve mahalle muhtarları• Belediye zabıta memurları• Sağlık ve eğitim kuruluşları• Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri• Sivil toplum kuruluşları• Bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğundan haberdar olanlar	BİLDİRİM →	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatları: <ul style="list-style-type: none">• Bildirim ve başvuru ile öğrenme• Resen öğrenme
<ul style="list-style-type: none">• Çocuk• Çocuğun bakımından sorumlu kimseler	BAŞVURU →	

3.2.2. CEZA MUHALEMESİ KANUNU (CMK) VE TÜRK CEZA KANUNU'NA (TCK) GÖRE BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Suçun bildirilmesi yükümlülüğünün ihlali Türk Ceza Kanunu ile suç olarak düzenlenmektedir.⁷⁴

Bir suç işlenmesi ile ilgili bilgi edinen kişinin mesleğine göre, bildirim yükümlülüğünün doğduğu an ve bildirmeme halinin cezası değişir.

Türk Ceza Kanunu, bildirim makamını soruşturmadan sorumlu makam olarak belirlemektedir.

Soruşturmadan sorumlu makamlara bildirim, kolluğa veya Cumhuriyet savcılığına yazılı veya sözlü olarak yapılabilir (Tablo 3).

Bildirim, şekil şartına bağlı değildir. Yazılı veya sözlü yapılabilir. Kimliklerinin açığa çıkma ihtimali, birçok kişiyi korkutmakta ve bildirim yapmaktan kaçınmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle bildirim yapan kişiler kimliklerini bildirmeye zorlanmamalı, kimlik bilgilerinin korunmasına özen gösterilmeli, bu konu ile ilgili hakları konusunda doğru bir biçimde bilgilendirilmelidirler.

TABLO 3. YASAL DÜZENLEMELERE GÖRE BİLDİRİM, BAŞVURU YÜKÜMLÜLÜĞÜ OLANLARA GÖRE BİLDİRİM VE BAŞVURU MAKAMI

Bildirim/Başvuru Yükümlülüğü Olanlar	Bildirilecek Makam
<ul style="list-style-type: none"> • Sivil toplum kuruluşları • Bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğundan haberdar olanlar 	Soruşturmadan sorumlu makamlar = Savcılık ve kolluk
<ul style="list-style-type: none"> • Adli ve idari merciler • Kolluk görevlileri • Köy ve mahalle muhtarları • Belediye zabıta memurları • Eğitim kuruluşları ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri 	Yetkili makam = Soruşturmadan sorumlu makamlar ve korumadan sorumlu makamlar
<ul style="list-style-type: none"> • Sağlık kuruluşları görevlileri 	

74 TCK md.278-280

3.2.3. BİLDİRİM YOLUNUN TEKLEŞTİRİLMESİ

Her iki alandaki düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde, bildirim için iki ayrı makam öngörüldüğü görülür. Bir çocuğun evlendirildiğini öğrenen makamlar bunu çocuğun korunmasından sorumlu makamlara⁷⁵ ve soruşturma makamlarına bildirmekle⁷⁶ yükümlüdürler.

Çocuğun korunmasından sorumlu makam, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır⁷⁷. Bu durumda bildirim Bakanlığın il müdürlüğüne veya Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuk hâkimine yapılması gerekecektir. Soruşturma makamı olarak da bildirim Cumhuriyet savcılığına veya kolluğa yapılması gerekir.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, çocuğa karşı kötü muamele, ihmâl ve istismar durumlarında, bildirimleri teşvik etmek için bildirim makamının tekleştirilmesini ve adli olmayan, "idari makam" olarak belirlenmesini, bu makamın müdahalesi sonrasında gerek duyulursa olayın adli makamlara intikal ettirilmesini önermektedir. ÇHS'nin bu konuyu düzenleyen 19. maddesi de adli makamların müdahalesini "gerek görülmesi halinde" kaydına bağlamıştır.

⁷⁵ Sosyal Hizmetler Kanunu md.21

⁷⁶ TCK md.278

⁷⁷ 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi md.65 vd.

AVRUPA KONSEYİ

PARLAMENTERLER MECLİSİ

KÜÇÜKLERİN KÖTÜ MUAMELEYE KARŞI KORUNMASI HAKKINDA TAVSİYE KARARI 561 (1969)⁷⁸



.....

6. Özellikle hekimler olmak üzere, çocuklara yönelik zalimliği en iyi şekilde ortaya çıkaracak olanların, pek çok vakada meslek sırrını saklama yükümlülüğü ile bağlı bulunmalarından, yahut bu kişilerin, kötü muamele gören çocuklara ilişkin mevzuat ile anılan yükümlülükten kurtarılmış bulunduğu hallerde ise, yasal bakımdan sorumlu makamları vaka hakkında bilgilendirmekte fazlasıyla gönülsüz olmalarından ötürü, kötü muameleye maruz kalan pek çok çocuğun kaderinin değiştirilemediğini not ederek;

.....

9. Bakanlar Komitesi'nin aşağıdaki hususları yerine getirmeleri için üye Devletler hükümetlerine çağrıda bulunmasını tavsiye etmektedir:

a. yetkili bakanlıkların ve ilgili devlet dairelerinin, çocukların maruz bırakıldığı fiziksel ya da ruhsal zalimane muamele sorununun ciddiyetinin ve boyutlarının farkına varmalarını temin edecek tüm önlemleri almaları;

b. halihazırda çıkarılmamış ise, çocukların kötü muamele gördüğü vakalara ilişkin olarak hekimleri mesleki sır saklama yükümlülüğünden arındıran ve hekimlerden, tespit ettikleri vakalar hakkında, ilgili idari makamı yazılı olarak, sadece o makama iletilecek şekilde ve derhal bilgilendirmelerini talep eden düzenlemeleri yapmaları;

....

Yasalardaki ikili düzenlemenin birlikte ele alınması ile bildirim makamının tekleştirilmesi mümkündür. Özellikle alanda çalışanların Çocuk Koruma Kanunu ve Sosyal Hizmetler Kanunu düzenlemesi doğrultusunda, bildirimi çocuk korumadan sorumlu makamlara (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve çocuk hâkimi) yapması ve bu makamın yapacağı inceleme sonucuna göre durumu soruşturmadan sorumlu makama (kolluk ve Cumhuriyet savcılığı) intikal ettirmesi ile bildirim makamının tekleştirilmesi mümkün olacaktır.

78 Küçüklerin Kötü Muameleye Karşı Korunması Hakkında 561 (1969) sayılı Tavsiye Kararı, Avrupa Konseyi parlamenterler Meclisi'nin 30 Eylül 1969 tarihli 9. oturumunda kabul edilmiştir. Çevirisi Prof. Dr. Semih Gemalmaz tarafından yapılmıştır. (Gemalmaz, Mehmet Semih (Prof. Dr.), Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler, İstanbul Barosu Yayınları 2002, sf. 12-13)

Bu durumda, çocuk korumadan sorumlu makam kendisine yapılan bildirim sonrasında çocuğun korunma ihtiyacı ile ilgili incelemeyi derhal başlatacak ve bunu yaparken çocuk aleyhine suç işlendiğini öğrenmesi halinde bu durumu soruşturmadan sorumlu makama derhal bildirmesi gerekecektir (TCK md.279).

TABLO 4. FARK ETME İLE BAŞLAYAN YASAL MÜDAHALE SÜRECİNDE İŞ AKIŞI

İş Akışı	Sorumlular	Yasal Dayanak	
Başvuru / Bildirim	<ul style="list-style-type: none"> Çocuğun kendisi Bakımından sorumlu kişiler 	<ul style="list-style-type: none"> Adli makamlar (aile mahkemesi vd.) Köy ve mahalle muhtarları Belediye zabıta memurları Sağlık ve eğitim kuruluşları Diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri Sivil toplum kuruluşları Bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğundan haberdar olanlar 	<ul style="list-style-type: none"> 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu md.21 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md.278 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyeti Hakkında Kanun md.1 ve 2
Bildirimi alma / Soruşturma başlatma / Koruyucu müdahale	Kolluk		
	Cumhuriyet Savcılığı / Çocuk Büro Savcısı		
1. Başvuru / Bildirim alma / Resen öğrenme 2. Koruyucu müdahale: a. Çocuğu kuruluş bakımına alma b. Sosyal inceleme yapma c. Acil koruma talep etme (çocuğun kuruma kabulünden itibaren 5 gün içinde)	Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Çocuk Koruma Kanunu md.9	
Acil koruma talebini inceleme ve karar verme (Talepten itibaren 3 gün içinde)	Çocuk Hâkimi		
Sosyal inceleme raporu hazırlama (En çok 30 gün içinde)	Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü		
Tedbir kararı	Çocuk Hâkimi		

BÖLÜM 4

ÇOCUK YAŞTA EVLİLİK VEYA ZORLA EVLENDİRME MAĞDURU ÇOCUKLARIN YETKİLİ MAKAMCA İNCELENMESİ

4.1. ACİL KORUMA

Acil koruma prosedürü, çocuğun içinde bulunduğu tehlike hali hakkında kapsamlı bir araştırma yapacak kadar vakit yoksa, bazı inceleme işlemlerini ertelemeyi sağlayan bir prosedürdür.

Düğünün bildirim ile aynı gün olması veya evlendirme işlemi birkaç gün sonra olacak olsa bile ailenin çocuğu kaçırma ihtimalinin olması gibi haller acil duruma örnek gösterilebilir.

Aşağıdaki haller acil koruma gerektiren durumlara örnektir:

- Evlenme/evlendirmenin yakın bir tarihte gerçekleşecek olması
- Çocuğun evlendirilmek üzere yurt dışına veya bir başka ile götürülecek olması
- Çocuğun evlenmeyi kolaylaştırmak üzere bir suça (kaçırılmak, cinsel istismar vb.) maruz kalmış olması veya kalma riskinin bulunması
- Çocuğun kendisinden büyük bir kimse ile evlendirilecek veya evlenmiş olması
- Çocuğun hamile olması
- Çocuğun aile içi şiddete maruz kalması
- Çocuğun okuldan alınacak olması

Çocuk Koruma Kanunu'nun 9. maddesine göre, bu bildirim alan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün sırasıyla şu işlemleri yapması gerekecektir:

1. Öncelikle çocuğu bir kuruma yerleştirmek,
2. Çocuğun kuruma kabul edildiği tarihten itibaren 5 gün içerisinde çocuk hâkimine müracaat ederek acil korunma kararı talep etmek.

Çocuk hâkimi bu talebi aldıktan sonra 3 gün içinde talep hakkında karar vermelidir. Verilen karar 30 gün süre ile geçerlidir. Bu süre içerisinde il müdürlüğü'nün çocuk hakkında sosyal inceleme yapılmasını sağlaması

ve hazırlanan raporu mahkemeye sunması gerekir. Bu inceleme sonucunda kurumun çocuk hakkında alınacak tedbir ile ilgili bir öneri oluşturması beklenmektedir.

Çocuk hâkiminin, raporun gelmesinden sonra, raporu da dikkate alarak çocuk hakkında tedbir kararı vermesi gerekir.

Acil korunma kararları, çocuğun ailesinin yanında tehlikede olduğu veya ailesinin koruma ve gözetiminden yoksun olduğu hallerde alınacak ve çocuğun kurum bakımına alınmasını öngören kararlardır.

ÇOCUK KORUMA KANUNU

ACİL KORUNMA KARARI ALINMASI

MADDE 9

(1) Derhal korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı halinde çocuk, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

(2) Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir.

(3) Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.



4.2. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI'NA YAPILAN BAŞVURU SONRASI KORUNMA İHTİYACININ ARAŞTIRILMASI

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatları, korunmaya ihtiyacı olan çocuğu tespit etmek ve gerekli tedbirleri almak amacıyla, kendisine bildirilen veya öğrendiği olayla ilgili bir inceleme başlatır. Bu işlemin derhal yapılması gerekir.

İl ve ilçe teşkilatı, çocuğun tespiti ve gerekli tedbiri almak üzere başlattığı çalışmalarda ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapar.

İnceleme ve sonucunda çocuğun yararlanacağı hizmete karar verilirken çocuğun ihtiyaçları ve durumun aciliyeti göz önünde bulundurulur.

İnceleme sonucunda Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 21. maddesine uygun olarak bir inceleme raporu hazırlanır ve bu rapor bir talep yazısı ekinde çocuk hâkimine sunulur. Çocuk hakiminin olmadığı yerde bu sıfat ile yargılama yapan mahkemeye sunulur.

4.3. UYGULANABİLECEK TEDBİRLERİN PLANLANMASI

Çocuk yaşta, erken evlilik veya zorla evlendirilmenin önlenmesi amacıyla izlenecek yolun ve alınacak tedbirlerin planlanması gerekir.

Müdahale, Çocuk Koruma Kanunu veya Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a göre, çoğu zaman da her ikisini birden dikkate alınarak planlanmalıdır.

Aile içerisinde şiddetin olması, aile bireylerinin çocuk üzerinde baskı uygulaması gibi durumlarda, saldırgan aile bireyinin çocuğun bulunduğu

yerden uzaklaşmasını sağlamak için Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'a göre önleyici tedbirlerin uygulanması talep edilebilecektir.

Ancak bu gibi durumlarda çocuğun maruz kaldığı risk ve ailenin diğer bireylerinin tutumlarına göre çocuğun aile dışında korunması da gerekebilir. Bu durumda, Çocuk Koruma Kanunu'na göre bakım tedbiri kararı almak gerekir (bkz. Bölüm 5).

Hükmedilecek tedbirin belirlenmesini sağlamak üzere sosyal incelemenin yapılması ve mahkemeden karar alınması için yeterli süre yoksa, çocuğun içinde bulunduğu duruma derhal müdahale etmek gerekiyorsa, önce çocuk kuruluş bakımına alınır daha sonra inceleme yapılır. Bu durumda acil koruma prosedürü uygulanır (bkz. Bölüm 4.1).

Acil koruma prosedürü işletilmediği takdirde, bildiri alan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü resen veya bildiri alan Cumhuriyet savcısı ve çocuk hâkiminin talebi ile bir sosyal inceleme yapar (bkz. Bölüm 4.2). Bu inceleme, tedbirin planlamasına zemin hazırlar.

Hâkim, sosyal inceleme raporuna göre tedbire hükmeder. Tedbiri uygulayacak kurum da sosyal inceleme raporunu dikkate alarak, bir tedbir uygulama planı hazırlar.⁷⁹

Evlenme izni başvurusunun değerlendirilmesinde olduğu gibi, çocuk yaşta, erken veya zorla evlendirilmekten çocuğun korunması için alınacak tedbirlerin belirlenmesi sürecinde de çocuğun yararının değerlendirilmesi gerekecektir. Bu değerlendirmenin BM Çocuk Hakları Komitesinin 14 no.lu Genel Yorumu'nda⁸⁰ da belirttiği ve ÇKK'nın da öngördüğü gibi çoklu disiplinli bir yöntem ile yapılması gerekmektedir. Bu tür kararlar öncesinde, çeşitli disiplinlerden profesyonellerin ortak değerlendirme yapabildikleri bir vaka yönetim modeli uygulanmalıdır.

79 ÇKK Uygulama Yönetmeliği md.18

80 Çocuğun Yüksek Yararının Birinci Planda Dikkate Alınmasına Dair Genel Yorum No.14 (2013), md.47 [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14 - Cocugun_YukseK_Yarari.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14_-_Cocugun_YukseK_Yarari.pdf) (Erişim tarihi 30.03.2020)



ÇOCUK KORUMA KANUNU'NA GÖRE VERİLEN KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİR KARARLARININ UYGULANMASI HAKKINDA YÖNETMELİK⁸¹

TEDBİR KARARLARININ UYGULANMASI, TAKİBİ VE DENETİMİ

MADDE 18

(1) Tedbir kararlarını yerine getirmekle görevli kişi, kurum veya kuruluşlarca, bu tedbir kararlarının nasıl yerine getirileceği konusunda bir plan hazırlanarak uygulamaya konulur. Bu plan çocuğun teslim edildiği ya da teslim alındığı tarihten itibaren en geç on gün içerisinde mahkeme veya çocuk hâkiminin onayına sunulur. Mahkeme veya çocuk hâkimi, gerektiğinde uygulama planının değiştirilmesini isteyebilir.

(2) Uygulama planı hazırlanırken çocuk hakkında düzenlenmiş sosyal inceleme raporundan da yararlanılabilir.

(3) Uygulama planında, kararın uygulanmasından sorumlu kişi, tedbirin türü ve süresi, tedbirin uygulanmasında hangi kurumlarla iş birliği yapılacağı ve hangi hizmetlerin sağlanacağı, nelerin amaçlandığı ve ilerlemenin nasıl ölçüleceğine ilişkin bilgilere yer verilir.

(4) Tedbir kararını veren mahkeme veya çocuk hâkimi, tedbir kararlarının uygulanmasını, tedbirden beklenen gayenin gerçekleşip gerçekleşmediğini, uygulanan tedbirin çocuğun gelişimini hangi yönde etkilediğini en geç üçer aylık sürelerle incelettirir.

(5) Tedbirlerin uygulanmasına ilişkin inceleme, mahkemede görevli sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır.

(6) Hakkında bakım ve barınma tedbiri kararı verilen ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda bulunan çocukla ilgili inceleme görevi öncelikle bu kurumda çalışan sosyal çalışma görevlilerine yaptırılır. Ancak, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği durumlarda inceleme görevi mahkemeye atanan sosyal çalışma görevlilerine de yaptırılabilir.

(7) Sosyal çalışma görevlilerinin bulunmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında fiili ya da hukuki bir engel bulunması halinde, Kanunun 33. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olmak şartıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan veya serbest meslek icra eden sosyal çalışma görevlileri, inceleme için görevlendirilebilir.

(8) Sosyal çalışma görevlilerinin görev alanı haricinde başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması halinde, Kanunun 33. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen nitelikleri haiz olmak şartıyla mahkemece, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra edenlere de inceleme yapma görevi verilebilir.

(9) Yedinci ve sekizinci fıkralarda sayılanlar arasından temin edilemediği takdirde inceleme yaptırmak için denetimli serbestlik görevlisi olarak istihdam edilen sosyal çalışma görevlisinden de yararlanılabilir.

(10) Görevlendirme yapılırken bilirkişilerin iş durumu gözetilerek 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Ceza Muhakemesi Kanununa Göre İl Adli Yargı Adalet Komisyonları Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre hazırlanan listelerden yararlanır.

(11) Yedinci, sekizinci ve dokuzuncu fıkralara göre yapılan görevlendirmelerde, incelemeyi yapanlara mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından bilirkişilik esasları çerçevesinde tayin edilecek ücret Cumhuriyet Başsavcılığının suçüstü ödeneğinden ödenir.

(12) İncelemeyi yapan sosyal çalışma görevlisi ya da uzman, inceleme sonucunda bir rapor düzenleyerek on gün içinde mahkemeye veya hâkime verir. Gerekli görüldüğünde raporu düzenleyen uzman dinlenebilir. Rapor yeterli görülmezse yeniden inceleme yaptırılır.

(13) Kanunda yazılı tedbirlerin uygulanması amacıyla özel ve resmi kişi, kurum ve kuruluşlarca verilecek hizmetler, Kanunun ilgili tedbiri yerine getirmekle sorumlu tuttuğu Bakanlığın denetiminde yürütülür. Ancak bu tedbirlerin yerine getirilmesinde ceza infaz kurumlarına herhangi bir görev yüklenemez.

(14) Haklarında bakım veya barınma tedbiri kararı verilen ve uygulanması amacıyla kurum ve kuruluşlara teslim edilen çocuklara ilişkin nakiller, kuruluştan izinsiz ayrılan çocuklara ilişkin işlemler ile izin, ziyaret, harçlık, giyim-kuşam, kırtasiye ve benzeri işlemler, tedbiri uygulayan kurum veya kuruluşların kendi mevzuatı çerçevesinde yürütülür.

Tedbirler planlanırken aşağıdaki ilkelere dikkat edilmelidir:

1. 18 yaşına kadar her birey çocuktur ve yasaların tanıdığı bütün haklardan ve korunma hakkından diğer çocuklarla eşit olarak yararlanmalıdır (ÇHS md.1).
2. Alınacak her türlü kararda birinci öncelik çocuğun yararını korumaktır (ÇHS md.3).
3. Çocuğun yararı aksini gerektirmedikçe çocuk ailesi yanında korunmalıdır (ÇHS md.9).
4. Ailenin çocuğun güvenliğı için risk teşkil ettiğı durumlarda çocuğı aileye karşı korumak devletin görevidir (ÇHS md.19).

Bu ilkelerin güvencesi, kapsamlı bir araştırmanın yapılması ve taraflara görüşlerini bildirme imkanının verilmiş olmasıdır. Bu nedenle, bu alanda çalışanların elinde gerekenlerin tam ve eksiksiz yapıldığını gösterir bir kontrol listesi olmalı ve bu listenin eksiksiz yerine getirilmesini sağlayacak bir vaka yönetimi uygulanmalıdır (aşağıda örnek bir kontrol listesi bulunmaktadır).

TEDBİR KARARLARI İÇİN KONTROL LİSTESİ

Not: Uygulanacak tedbir planlanırken aşağıdakilerin yapıldığından emin olunmalıdır.

- İncelemeyi yapacak sosyal hizmet uzmanının, aşağıdaki görüşmeleri güvenli bir ortamda yapma olanağı var:
 - Çocukla görüşme
 - Aile ile görüşme
 - Gerektiğinde sosyal çevreden ilgili kişiler ile görüşme (öğretmen, akraba vb.)
- İncelemeyi yapacak sosyal hizmet uzmanının güvenli bir biçimde çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreyi inceleme olanağı var:
 - Çocuğun ailesinin ikametgâhı
 - Farklı ise çocuğun ikametgâhı
- İncelemeyi yapacak uzman, Tablo 3'te belirtilen kapsamda bir araştırma gerçekleştirebilmiştir.
- Çocuk ve çocuğun yararı aksini gerektirmedikçe, ailesi hakları ve tedbir olanakları hakkında bilgilendirilmiş ve kararlara katılım olanağı bulmuştur.

BÖLÜM 5 MAĞDURUN TEDAVİSİ, KORUNMASI, MAĞDUR VE ONUN BAKIMINI ÜSTLENEN KİŞİLERE SOSYAL DESTEK SUNULMASI

5.1. ÇOCUK KORUMA KANUNU VE TÜRK MEDENİ KANUNU'NA GÖRE KORUYUCU VE DESTEKLEYİCİ TEDBİRLERİN BELİRLENMESİ

5.1.1. EVLENDİRİLMEK İSTENEN VEYA EVLENMEK İSTEYEN ÇOCUĞUN KORUNMASI

Devletin asıl görevi, çocuğun ihmalkâr ve istismar niteliğindeki davranışlara maruz kalmasını önlemektir.⁸² Çocuk gelişimi açısından da en etkili müdahale, önleme aşamasında gerçekleştirilendir. Böylece ihlalin vereceği zarar ile çocuk hiç karşılaşmamış olacaktır.

Bu nedenle, önleme aşamasında yapılabileceklerin özenle ve ayrıntılı biçimde planlanması ve uygulanması önemlidir.

Önleme, evlenme/evlendirilme ihtimalinin okulda, ailede fark edilmesi veya evlilik izni için başvurulması suretiyle fark edilmesi halinde söz konusu olabilecektir. O nedenle bu aşamada yapılabileceklerin, evlendirildikten sonra yapılacak müdahaleden farkının açık bir biçimde ortaya konması gerekir.

Evlenme izin başvurusunda yapılacak inceleme bu nedenle çok önemlidir. Çocuğun sadece gelişim düzeyinin araştırılması ile yetinilmemesi, aynı zamanda çocuğun tam ve özgür irade ile hareket etmesinin mümkün olup olmadığının, yani içinde bulunduğu sosyal çevrenin araştırılması, çocuğun korunması için alınması gereken tedbirlerin doğru belirlenmesini sağlar.

82 ÇHS md.19

Çocuk yaşta veya erken evlilik, çocuğun ya da gencin kendi isteği veya ailenin yönlendirmesi ile olabilir. Yönlendirmenin zorlamaya dönüştüğü halde de zorla evlendirmeden söz edilir. Bu durumların her biri devletin müdahale yetkisini farklı düzeylerde kullanmasını gerektirir.

Çocuğun kendisinin evlenmeyi istemesi halinde, aile ve çocuğa verilecek psiko-sosyal destek ile çocuğun aile yanında korunması için önleyici tedbirler uygulanabilir.

Ailenin yönlendirmesi veya zorlaması söz konusu ise, çocuğu aileye karşı koruyacak tedbirlerin araştırılması ve alınması gerekecektir.

Bu aşamada başvurulabilecek tedbirler şunlardır:

- 1. Ergen danışmanlığı⁸³:** Çocuğa evlilik, evliliğin getirdiği sorumluluklar, cinsel sağlık vb. konularda danışmanlık verilmesi gerekecektir.
- 2. Aile danışmanlığı⁸⁴:** Aileye ergenlik, ergen gelişimi, ergenin ihtiyaçları, ergenle iletişim, ergen ebeveynliği, vb. konularda danışmanlık verilmesi gerekecektir.
- 3. Bakım tedbiri⁸⁵:** Ailede şiddet, zor kullanma gibi çocuğun güvenliğini tehdit eden risklerin olması halinde çocuğun bir başka aile yanında veya kurumda koruma altına alınması gerekecektir.
- 4. Velayetin kaldırılması⁸⁶:** Anne-baba velayet ilişkisini Türk Medeni Kanunu'nun (md.339) öngördüğü şekilde çocuğun yararını gözetir biçimde sürdürmez ve ona karşı görevlerini ağır biçimde savsaklar ise ve diğer tedbirlerden de sonuç alınamıyorsa, hâkim anne-babanın velayetinin kaldırılmasına da karar verebilecektir. Velayetin kaldırılması ile birlikte yasal temsilci ve kayyım atanması da gerekecektir. Bunun için çocuk gerekirse bulunduğu il barosundan adli yardım talep edebilir.

Bu sırada, çocuk okuldan ayrılmış veya okula gönderilmemekte ise diğer tedbirler ile birlikte eğitim tedbiri de uygulanmalıdır.

83 ÇKK md.5; TMK md.346

84 ÇKK md.5; TMK md.346

85 ÇKK md.5; TMK md.347

86 ÇKK md.7; TMK md.348

5.1.2. EVLENDİRİLMİŞ / EVLENMİŞ OLAN ÇOCUĞUN KORUNMASI

Evlendirmenin önlenememesi halinde, koruyucu müdahalede bulunmak da devletlerin çocuk koruma alanındaki bir diğer sorumluluğudur (ÇHS md.19).

Yapılan çalışmalar⁸⁷, ergenlik çağında evlendirilen kişilere sağlanan psiko-sosyal desteğin, sadece kişinin kendi hayatını değil, aynı zamanda çocuklarının ve torunlarının hayatlarını da olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, evlenme ile yapılabileceklerin bittiği düşünülmemelidir. Evlenme engellenememiş olabilir, ancak evlendirilmiş olan çocukla ilgili yapılabilecek birçok şey vardır. Çocuk evlenmeyi istemiş olsa dâhi, çocuk için evlilik yükümlülüklerini yerine getirmek zor bir sorumluluktur. Bu nedenle, bir çocuğun evlendiği öğrenildiğinde, çocuğun korunmasından sorumlu makam olarak çocuk mahkemeleri, çocuğun içinde bulunduğu koşulları araştırmalı ve gereken destekleyici ve koruyucu tedbirleri almalıdır.

Bu ihtimalde de çocuğun aile içinde korunması veya aileye karşı korunması gerekebilir. Tedbir türleri genel olarak benzerlik göstermekle birlikte, içeriklerinde bazı farklılıkların gözetilmesi gerekecektir.

Burada kurulan evlilik ilişkisinin düzenlenmesi gerekecektir. Kız çocuğunun gebe kalmaması için cinsel sağlık ve üreme sağlığı konusunda bilgilendirilmesi ve tıbbi bakım sağlanması öncelikli konulardan biridir.

Evliliğin resmi nikâh ile olup olmaması, evlenilen kişi ile çocuk arasındaki yaş farkı, çocuğun yaşadığı yer ve oranın yaşam koşulları dikkate alınarak tedbirlerin planlanması gerekir.

87 Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos
The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness:
A Population-based Retrospective Cohort Study <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284> (erişim tarihi: 12.03.2019)

Bu aşamada başvurulabilecek tedbirler şunlardır:

- 1. Evlenme izni verilmesi ve danışmanlık ve sağlık tedbirlerinin uygulanması⁸⁸:** Eğer evlenen kişiler akran ise, evlilik çocukların iradesi ile gerçekleşmiş ise ve evlenme izni için gerekli koşullar var ise resmi nikâh kıyılması tercih edilebilir. Bu durumda birden fazla tedbiri bir arada uygulamak gerekir: (a) çocuklara eğitim vb. temel haklarını kullanabilmeleri için ve evlilik ilişkisinin getirdiği yükümlülükler gibi konularda danışmanlık, (b) ailelere çocuk yaşta evliliğin riskleri ve evli çocuklara sağlanması gereken destekler gibi konularda danışmanlık, (c) çocuklara üreme sağlığı, cinsel sağlık, ruh sağlığı konularında tıbbi destek.
- 2. Çocuğun anne-babasının yanında korunması, danışmanlık ve sağlık tedbiri⁸⁹:** Çocuk, anne-babasının aksi yöndeki iradesine rağmen (Örn. evden kaçarak) evlenmiş ise ve anne-baba çocuğun evde bakım ve gözetimi için velayet görevini gereği gibi yerine getirebilecek özelliklerde ise, hâkim çocuğun anne-babasının yanında yaşamasına karar verebilir. Bu durumda çocuğa ve anne-babaya danışmanlık, gene çocuğa cinsel sağlık ve ruh sağlığını ilgilendiren alanlarda tıbbi destek sunulmasına karar verilebilir.
- 3. Bakım tedbiri⁹⁰:** Ailede şiddet, zor kullanma gibi çocuğun güvenliğini tehdit eden risklerin olması halinde, evlilik zorlama veya ailenin yönlendirmesi ile gerçekleşmiş veya evlilik, gerçekleştikten sonra çocuk için istenmez bir ilişki halini almışsa, evlilik ilişkisinin tarafları akran değilse, hiçbiri olmasa bile çocuğun yaşı evlilik izni verilemeyecek kadar küçükse, çocuğun bir başka aile yanında veya kurumda koruma altına alınması gündeme gelecektir.
- 4. Velayetin kaldırılması⁹¹:** Yapılan evlilik anne-baba yönlendirmesi veya zorlaması ile olmuş ise, anne-babanın velayet ilişkisini Türk Medeni Kanunu'nun (md.339) öngördüğü şekilde çocuğun yararını gözetir biçimde sürdürmediği ve çocuğa karşı görevlerini ağır biçimde savsakladıkları tespit edilmiş ise, hâkim anne-babanın velayetinin kaldırılmasına da karar verebilecektir.

Bu sırada, çocuk okuldan ayrılmış veya okula gönderilmemekte ise diğer tedbirler ile birlikte eğitim tedbiri de uygulanmalıdır.

88 TMK md.124; ÇKK md.5

89 ÇKK md.5; TMK 346

90 ÇKK md.5; TMK md.347

91 ÇKK md.7; TMK md.348

5.1.3. EVLENDİRİLME/EVLENME SONRASI ÇOCUĞU OLAN ÇOCUĞUN KORUNMASI

20 yaşından küçük bir kimsenin anne olması erken annelik olarak kabul edilmektedir.⁹² Yapılan çalışmalar erken anneliğin, anne olan çocuk/genç için olduğu kadar sonraki birden fazla jenerasyonu da olumsuz etkileyen bir durum olduğunu ortaya koymaktadır.⁹³ Resmi nikâh olmadan yapılan evliliklerin bir bölümü, evlendirilen kız çocuğunun anne olması sırasında ortaya çıkmaktadır. Çocuk yaşta evlilik veya erken evlilik içerisinde doğan çocukları birçok sorun beklemektedir.

20 yaşından önce anne olan kadınların çocuklarının, ebeveynleri yetişkin olan yaşlılarına göre;

- a- Erken doğma riski vardır.
- b- Gelişme geriliği ve engel ile yaşama riski vardır.
- c- Okul performansı düşüktür.
- d- Kendini kontrol becerisi kazanmak için daha çok çaba sarf etmesi gerekir.
- e- Kendisi de genç bir anne olma olasılığı daha yüksektir. Çünkü erken gebeliğe potansiyel olarak katkıda bulunan koşullar – yoksulluk, ailesel istikrarsızlık – kendisine miras kalır.⁹⁴

Bu nedenle, 20 yaşından önce annelik söz konusu olduğunda anne ve eğer o da çocuksa baba ile birlikte doğacak veya doğmuş olan çocuğun da korunması için gereken önlemlerin alınması hayati bir önem taşır. Bu, ailedeki bütün çocukların gelişme ve korunma haklarının bir gereğidir. Bu nedenle, gerekli koruma hizmetlerinin sunulmaması ve bundan doğacak gelişim ve güvenlik sorunları bir hak ihlâli teşkil edecektir. Niteliği itibariyle, idarenin kusursuz sorumluluğu söz konusu olur.

⁹² Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos
The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness:
A Ppopulation-based Retrospective Cohort Study <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284> (erişim tarihi: 12.03.2019)

⁹³ A.g.y.

⁹⁴ A.g.y.

Bu aşamada başvurulabilecek tedbirler bir önceki aşama ile benzerlik gösterir. Bu olasılıkta değişecek tek nokta, anne ve/veya babanın doğan çocuk veya çocuklarla birlikte korunma ihtiyacıdır. Eğer hâlâ çocuk olan anne ve/veya baba ile doğan çocuğun birlikte korunması mümkün ise bakım yerine barınma tedbiri (ÇKK md.5) uygulanacaktır. Bu ilişkideki bütün çocukların yararına olduğu sürece, buna önceliğin verilmesi gerekir. Eğer bu mümkün değil ise, çocukların her birinin durumlarına uygun bakım tedbirinin uygulanması gerekecektir. Bir önceki aşamada olduğu gibi, bu tedbirin mutlaka, danışmanlık, eğitim, sağlık tedbirleri ile birlikte uygulanması gerekir.

5.1.4. TEDBİR KARARLARININ DENETİMİ



Verilen tedbir kararlarının yerine getirilmesinin denetlenmesi, amaca ulaşmak için her zaman önemlidir. Çocuğun ailesine karşı korunmasının gerektiği durumlarda denetim kararı verilmesi her zamankinden çok daha fazla önem kazanır. Zira, tedbir kararlarının yerine getirilmesi ile ilgili işlemlerin gerçekleştirilmesi, sürecin anlaşılması ve takibi çocuktan beklenemeyecek büyüklükte bir sorumluluktur. Bunun bir yetişkin tarafından yapılması gerekir. Ailenin çocuk koruma sistemi ile iş birliği yaptığı durumlarda bu sorumluluğu aile üstlenebilir. Ancak ailenin iş birliği yapmadığı ya da çeşitli olanaksızlıklar sebebiyle yapamadığı ve/veya çocuğun ailesine karşı korunması gereken durumlarda, tedbire hükmedilmesi yetmez, amaca uygun biçimde yerine getirilmesi için aynı zamanda denetiminin de yapılması gerekir.

Çocuk Koruma Kanunu 7. maddesine göre; "Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir."

Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verdiğinde,⁹⁵ denetim görevi Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından tayin edilecek bir denetim görevlisi tarafından yerine getirilir.⁹⁶ Müdürlük, denetim görevlisini belirlerken çocuğun

95 ÇKK md.36

96 ÇKK md.37

kişisel özelliklerini, ihtiyaçlarını dikkate alır ve çocuğa kolay ulaşabilecek kişiler arasından seçer.⁹⁷

Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin denetim kararlarının amacı, çocuk hakkında verilen kararların amaca uygun biçimde yerine getirilmesini sağlamaktır.⁹⁸ Bu amaçla denetim görevlilerine, çocuğa uygulanan tedbirin değiştirilmesini veya kaldırılmasını talep etme yetkisi de verilmiştir.⁹⁹

DENETİM GÖREVLİSİNİN GÖREVLERİ

Madde 38-

(1) Denetim görevlisinin görevleri şunlardır:

- a) Kararla ulaşılmak istenen amacın gerçekleşmesi için çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak.
- b) Çocuğa eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında rehberlik etmek.
- c) İhtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasında çocuğa yardımcı olmak.
- d) Kaldığı yerleri ve ilişki kurduğu kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetlerini yerinde incelemek.
- e) Alınan kararın uygulanmasını, bu uygulamanın sonuçlarını ve çocuk üzerindeki etkilerini izlemek, tâbi tutulduğu yükümlülüklerin yerine getirilmesini denetlemek.
- f) Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet savcısı veya mahkemeye rapor vermek.

(2) Denetim görevlisi, görevini yerine getirirken gerektiğinde çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse ve öğretmenleriyle işbirliği yapar.

(3) Çocuğun ana ve babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse çocuğun devam ettiği okul, işyeri veya çocukla ilgili bilgiye sahip kurumların yetkilileri, denetim görevlisine yardımcı olmak, görevi gereğince istediği bilgileri vermek zorundadırlar.

(4) Çocuğun yakınları denetim görevlisinin yetkilerine müdahale edemezler.

⁹⁷ ÇKK md.37

⁹⁸ ÇKK md.38

⁹⁹ ÇKK md.8

Denetim kararı, çocuk yaşta veya zorla evlendirilmeyi önlemek amacıyla verilen tedbir kararlarının amacına ulaşması için en gerekli yasal araçlardan biridir. Denetim müessesesi aynı zamanda bir vaka yönetimi modeli uygulamanın aracıdır. Denetim kararını alan denetim görevlisinin bir denetim planı hazırlayarak hâkimin onayına sunması ve düzenli aralıklarla rapor vererek hâkimin tedbirin amacına uygun işleyip işlemediğini takip etmesinin sağlanması öngörülmüştür.¹⁰⁰ Hâkim denetim planını incelediğinde, kararın amacına uygun yerine getirilip getirilmediğini takip için gerekli gördüğü işlemlerin plana alınmasını isteyebilecektir. Bu karşılıklı bilgilendirme süreci, iki ayrı disiplinden kişinin birlikte çalışması için yeni bir yöntem kullanılmasını gerektirir.

5.2. AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN İLE DÜZENLENEN TEDBİRLER

5.2.1. KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Eğer çocuk evlenmeye zorlanıyorsa veya evlendirilmiş olan çocuk eşi veya ailesinin zorlamasına maruz kalıyorsa, aile içi şiddetten korunmaya özgü düzenlemelerden de yararlanma imkânı vardır.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gereğince, bu durumda şiddet mağduruna yönelik olarak koruyucu tedbirler, şiddet uygulayana yönelik olarak da önleyici tedbirler uygulanır (Tablo 5 ve Tablo 6).



Gecikmesinde sakınca olan hallerde tedbirlerin bazılarında kolluk amiri veya mülki amir de karar verebilir. Eğer yakın ve ciddi bir tehlike var ise, mağdura bulunduğu ilde veya bir başka yerde bir barınma yeri de sağlanabilir.

100 ÇKK md.39

TABLO 5. ŞİDDET MAĞDURUNA UYGULANABİLECEK TEDBİRLER (KORUYUCU TEDBİRLER)

Gecikmesinde sakınca olan hâl, tedbirin uygulanmasında meydana gelecek gecikmenin kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabileceği haldir.

KORUYUCU TEDBİRLER	Kolluk Amiri	Mülki Amir	Hâkim
Bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması	√	√	
Geçici maddi yardım		√	
Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi.		√	
Hayati tehlikesinin bulunması halinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması	√	√	
Çocuklar için kreş imkanının sağlanması		√	
İşyerinin değiştirilmesi			√
Kişinin evli olması halinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi.			√
Tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması (Türk Medeni Kanunu'ndaki şartların varlığı halinde ve korunan kişinin talebi üzerine)			√
Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi			√

TABLO 6. ŞİDDET UYGULAYANA UYGULANABİLECEK TEDBİRLER (ÖNLEYİCİ TEDBİRLER)

ÖNLEYİCİ TEDBİRLER	Kolluk Amiri	Hâkim
Şiddet mağduruna yönelik tehdit, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama	✓	✓
Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhal uzaklaştırılma ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi	✓	✓
Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmama	✓	✓
Çocuklarla kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması	✓	✓
Gerekli görülmesi halinde korunan kişinin, yakınlarına, tanıklarına, çocuklarına yaklaşmama		✓
Korunan kişinin eşyalarına zarar vermeme		✓
Korunan kişiyi rahatsız etmeme		✓
Bulundurulmasına veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etme		✓
Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmama, bağımlılığının olması halinde, hastaneye yatmak dahil, muayene ve tedavi olma		✓
Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurma ve tedavi olma		✓

Ayrıca, şiddet uygulayan hakkında soruşturma başlatılır. Şiddetin türüne göre tehdit, yaralama, hakaret vb. suç oluşturan eylem ile ilgili ceza davası açılabilir.

Zorla evlendirme veya herhangi bir biçimde çocuğun aile içi şiddete maruz kalmasının söz konusu olduğu hallerde izlenecek yol Tablo 7'de özetlenmektedir.

Bazı durumlarda çocukların para karşılığında evlendirilmeleri söz konusudur. Türkiye içerisinde yaşayan veya özellikle Afganistan veya Suriye gibi ülkelerden mülteci, sığınmacı vb. statülerde göç ile Türkiye'ye gelmiş olan çocukların yetişkinler ile evlendirilmeleri söz konusu olduğunda, bu işlemin yapılıp yapılmadığına da ayrıca dikkat edilmelidir.



Çocuğun para karşılığında evlendirilmesi; insan ticaretine konu edilmesi demek olduğu gibi, içinde bulunduğu ortamın risklerine dair de fikir verir. Bu nedenle bu olasılığın dikkate alınması ve böyle bir riskin bulunması halinde çocuğun acil koruma tedbirleri ile güvenliğinin sağlanması gerekir.

TABLO 7. AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'A GÖRE BİLDİRİM SONRASI İŞLETİLECEK SÜREÇ

İhbarın veya talebin alınması	Bir çocuğun evlenmeye zorlandığını veya aile içerisinde şiddete maruz kaldığını gören herkes durumu yetkili makamlara bildirmelidir (bkz. Bölüm 3).
Kolluk tarafından koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması	Böyle bir bildirim veya başvuru alan kolluk, koruyucu ve/veya önleyici tedbirleri derhal alır veya durumu bu tedbirleri almaya yetkili mülki amire ve Cumhuriyet savcılığına bildirir. Aynı zamanda soruşturma başlatılması için de durumu Cumhuriyet savcılığına bildirmesi ve onun talimatı doğrultusunda çocuk aleyhine işlenen suçla ilgili delilleri toplaması gerekir.
Mülki amir/ hâkim onayı	Kolluk tarafından alınan koruyucu tedbirler, alındığı tarihte uygulamaya konulur ve takip eden iş günü içinde mülki amirin onayına sunulur. Önleyici tedbirler ise aynı süre içinde hâkim onayına sunulur. Onama ilgili makamca 24 saat içinde yapılmazsa tedbir kararı kalkar.
Tedbir kararının bildirimi	Onanan tedbir kararları muhatabına tefhim (yüze karşı) veya tebliğ yolu ile bildirilir. Önleyici tedbir kararı bildirilirken, ihlalinin tutuklama sebebi olduğu konusunda da ihtar yapılmalıdır.
Eylemin soruşturulması	Şiddet içeren eylemler, kendi başlarına bir suç (yaralama, hakaret gibi) oluşturur. Zaman zaman bu eylemlere silah bulundurma veya uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanımı gibi başkaca suç oluşturan eylemler de eşlik eder. Bu suçlar ile ilgili soruşturma genel hükümlere göre yürütülür. Bu kuralın iki önemli etkisi vardır: 1. Soruşturma ile ilgili işlemler için durumun derhal Cumhuriyet savcılığına bildirilmesi gerekir. 2. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun çerçevesinde koruyucu ve önleyici tedbirler alınmış olsa dahi, soruşturma evresinde delillerin toplanması ve korunması için el koyma, yakalama gibi koruma tedbirleri de alınabilir. Aynı şekilde uyuşturucu kullanımının suç oluşturduğu hallerde uygulanan denetimli serbestlik tedbirleri de uygulanabilir.

TABLO 7. AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN'A GÖRE BİLDİRİM SONRASI İŞLETİLECEK SÜREÇ

Mağdurun korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla tedbir alınması	<p>1- Gizlilik kararı</p> <p>Gizlilik kararı verildiğinde korunan kişi ve diğer aile bireylerinin kimlik bilgileri veya kimliğini ortaya çıkarabilecek bilgileri ve adresleri ile korumanın etkinliği bakımından önem taşıyan diğer bilgileri, tüm resmi kayıtlarda gizli tutulur. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, bu bilgileri hukuka aykırı olarak başkasına veren, ifşa eden veya açıklayan kişi hakkında Türk Ceza Kanunu'nun (md.258) ilgili hükümlerinin uygulanacağını öngörmektedir.</p> <p>2- Eşyaların kolluk marifetiyle teslimi</p> <p>Kolluğun bu aşamada yapması gereken bir diğer işlem, mağdurun gündelik hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan eşya ve belgelerine sahip olmasını sağlamaktır. Şiddet mağdurunun talebi üzerine kişisel eşya ve belgelerin kolluk marifetiyle teslimi sağlanır.</p> <p>3- Yerleşim yerinin belirlenmesi</p> <p>Şiddet mağdurunun geçici koruma altına alınmasına ilişkin koruyucu tedbir kararı ile şiddet uygulayan hakkında verilen önleyici tedbir kararlarının yerine getirilmesinden, hakkında koruyucu veya önleyici tedbir kararı verilen kişilerin yerleşim yeri veya bulunduğu ya da tedbirin uygulanacağı yerden kolluk birimi görevli ve yetkilidir.</p> <p>4- Barınma tedbiri</p> <p>Tedbir kararı, kolluk amirince verilip uygulanır veya şiddet mağduru kişi karar verildiği esnada kollukta ise; kolluk birimleri tarafından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il veya ilçe müdürlüklerine ulaştırılır. Bunun mümkün olmaması halinde giderleri Bakanlık bütçesinden karşılanmak üzere kendisine ve beraberindekilere geçici olarak barınma imkânı sağlanır. Bunun da mümkün olmaması halinde mülki amir veya kolluk talebi üzerine şiddet mağduru kişi ve yanındakiler kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesis, yurt veya benzeri yerlerde geçici olarak barındırılabilir.</p>
Önleyici tedbir kararını ihlâl eden kişinin tutuklanması	<p>Şiddet uygulayan kişi, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerine göre verilen önleyici tedbir kararına aykırı hareket etmesi halinde, üç günden on güne kadar zorlama hapsine tâbi tutulur.</p> <p>Zorlama hapsi kararı hâkim tarafından, tedbirin niteliği ve aykırılığın ağırlığı dikkate alınarak verilir. Aykırılık tekrar ettiğinde bu süre 15 günden 30 güne kadar uzatılabilir. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez.</p> <p>Zorlama hapsine ilişkin kararlar, Cumhuriyet başsavcılığınca alınır. Bu kararlar Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerine bildirilir.</p>

5.2.2. AİLE VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI'NIN DAVALARA MÜDÂHİL OLARAK KATILMASI

6284 sayılı Yasanın 20.maddesi Bakanlığa, gerekli görmesi hâlinde kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her tür davaya ve çekişmesiz yargıya katılma yetkisi vermektedir.

Bu nedenle, çocukların erken veya zorla evlendirilmelerine ilişkin her türlü davanın Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na ihbar edilmesi gerekir. Örnek olması için saymak gerekirse, aşağıdaki davaların Bakanlığa bildirilmesi gerekir:

- Evlilik izni başvuruları
- Erken ve zorla evlendirme ihbarları üzerine başlatılan soruşturmalar ve kovuşturmalar
- 6284 ile ilgili koruyucu ve önleyici tedbir başvuruları
- ÇKK ile ilgili koruyucu ve destekleyici tedbir başvuruları

BÖLÜM 6

ADLI SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA

6.1 BİR ÇOCUĞU EVLENDİRME

6.1.1 BAKIM GÖZETİMİ ALTINDAKİ ÇOCUĞU EVLENDİRENLER

Evlilik sözleşmesinin getirdiği yükümlülüklerin ağırlığı ve evlendirilmiş çocuklar üzerinde yapılan araştırmalar dikkate alındığında, çocuk yaşta veya zorla evliliğin çocuğun beden ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği, çocukların okulu terk etmek zorunda kaldığı görülmektedir.

Evliliğin, taraflardan birinin evliliğe “tam ve serbest onay” vermediği haller zorla evlendirmedir.¹⁰¹

Bu nedenle, bakım gözetimi altındaki çocuğu evlendiren veli veya vasi birden fazla suç işlemiş olmaktadır:

1. Tehdit, şantaj (TCK md.106-107)
2. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (TCK md.112)
3. Cinsel istismar veya reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK md.103-104) suçları için azmettirme, yardım etme (TCK md.38-39)
4. İnsan ticareti (TCK md.80)
5. Koruma, gözetim, yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali (TCK md.97-98)
6. Kötü muamele (TCK md.232)
7. Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğünün ihlali (TCK md.233)

¹⁰¹ Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi (2005) “Zorla Evlendirmeler ve Çocuk Evlilikleriyle İlgili 1468 sayılı Kararı”

6.1.2. EVLENMEYE ARACILIK VEYA TANIKLIK EDENLER

Bir çocuğun evlenmesini veya evlendirilmesini kolaylaştıran ortamın sonuç üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu etki, mağdur çocuğun iradesinin kırılması bakımından da önemlidir. Bu nedenle, bu tür suç oluşturan eylemlerin de soruşturulması ve cezalandırılması gerekir. Burada kişiye ve eyleme göre aşağıdaki suçların işlenmesinden söz edilebilecektir:

1. Dinsel tören ve cinsel istismar veya reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK md.103-104) suçlarına yardım etme (TCK md.39 ve md.230): Dini nikâh kıyanlar bu eylemin cinsel istismar ve reşit olmayanla cinsel ilişki suçunu işlemeyi kolaylaştırıcı özelliği nedeniyle suç işlemeye yardım etmekle itham edilebileceklerdir.
2. Bildirim yükümlülüğünün ihlali (TCK md.97- 98): Düğüne katılma vb. suretle evlenmeye şahitlik edenler bakımından koruma, gözetim, yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlal edildiği ileri sürülebilecektir.

6.2. BİR ÇOCUKLA EVLENME

6.2.1. ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARI

Bir çocukla evlenen kişi yetişkin ise çocuğun cinsel istismarı suçunu işlemektedir. Bu kişi, Türk Ceza Kanunu'na göre mağdurun yaşı ve cinsel davranışın gerçekleştirilme biçimine göre aşağıdaki suçlardan birini gerçekleştirmekle suçlanacaktır:

1. Çocuğun cinsel istismarı (TCK md.103): Evlendirilen çocuk 15 yaşından küçük ise veya cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak cinsel davranışlar gerçekleşmiş ise, TCK md.103. maddesinin ihlali söz konusu olacaktır. Bu durumda eylemin organ ve sair cisim sokma şeklinde gerçekleşmesi, bu kişinin çocuğun öğretmeni veya bakım gözetimini üstlenen kişi olması gibi durumlar cezanın ağırlaştırıcı sebebi olarak kabul edilecektir.

2. Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK md.104): Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, 15 yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, reşit olmayanla cinsel ilişki suçu işlemiş olacaktır. Bu suçun soruşturulması şikâyete tabiidir. Burada şikâyet hakkı sadece mağdura tanınmıştır. 15 yaşında bir kız çocuğunun, şikâyet hakkını kullanmasının hem yargılama süreçlerinde karşılaşılabileceği zorluklar hem de desteksiz kalma gibi sebeplerle çok zor olduğu adli makamlarca dikkate alınmalıdır.

6.2.2. BİRDEN ÇOK EVLİLİK, HİLELİ EVLENME, DİNSEL TÖREN

Evli olmasına rağmen, resmi olmayan bir nikâh ile çocukla evlenen kişi, Türk Ceza Kanunu 230. maddesini ihlal ile de suçlanabilecektir.

6.2.3. İNSAN TİCARETİ

Bir çocuğu zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak gibi amaçlarla ülkeye sokan, ülke dışına çıkarmak, tedarik etmek, kaçırmak, bir yerden başka bir yere götürmek veya barındırmak, TCK 80. Maddesi uyarınca insan ticareti suçu oluşturmaktadır. Bu amaçlara hizmet etmek üzere bir çocukla resmen veya dini nikâh ile evlenen kişi, diğer suçlamaların yanında TCK 80. Maddesinin ihlalden de suçlanacaktır.¹⁰²

Özellikle Suriye, Afganistan gibi ülkelerden göç eden çocukların kendilerinden büyük kişiler ile evlendirilmelerinde insan ticareti ihtimaline dikkat etmek gerekmektedir.

102 8.C.D. 16.02.2012 tarih, 2010/13508 E., 2012/4595 K. Sayılı kararı

6.3. BİR ÇOCUĞUN EVLENDİRİLDİĞİNİ BİLDİRMEME

6.3.1. HERHANGİ BİR KİMSENİN SUÇU BİLDİRMEMESİ

Herkes işlenmekte veya işlenmiş olan bir suçta soruşturma makamlarına bildirmekle yükümlüdür. İşlenmekte olan veya suçun sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması halen mümkün iken, işlenmiş olan suçta bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.¹⁰³

Bir çocuğun evlendirileceğini öğrenmek, düğün davetiyesi almak, gelinlik diktirildiğini görmek, gelin saçını yaptırdığını görmek gibi haller bir suçun hazırlık eylemlerini öğrenmektir. Düğün ve imam nikâhı kıydırılması suçun işlenmekte olduğu ana tanıklık etmektir. Düğün sonrası ise suçun sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılmasının mümkün olduğu anlardır.

Mağdurun 15 yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır.

Yasa tanıklıktan çekinebilecek olan kişiler¹⁰⁴ bakımından cezaya hükmolunmayacağını öngörmekte ise de suçta önleme yükümlülüğünün varlığı halinde bu hüküm uygulanmayacaktır.

Türk Ceza Kanunu bu kişiler için bildirim yapılacak makamı, soruşturma makamı – Cumhuriyet savcılığı ve kolluk – olarak belirlemiştir. Kolluğa bildirim sözlü olarak, telefon ile veya karakola gidilerek yapılabilir. Cumhuriyet savcılığına bildirim ise yazılı olarak yapılır.

103 TCK md.278

104 CMK md.45

6.3.2. KAMU GÖREVLİSİNİN SUÇU BİLDİRMEMESİ

Bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu kişi kolluk görevlisi ise verilecek ceza yarı oranında artırılır.¹⁰⁵

Adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, köy ve mahalle muhtarları¹⁰⁶, belediye zabıta memurları, eğitim kuruluşlarında ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevli olan kişiler bu kapsamda sayılırlar.

Köyde veya mahallede düğün yapıldığını gören muhtarın, öğrencisi okula gelmediğinde arkadaşlarından evlendirildiğini duyan öğretmenin bu durumu bildirmemesi TCK md.279. uyarınca suç olacak ve bu kişinin altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılması talep edilecektir.

Kamu görevlilerinin bildirim yükümlülüğünün herkesten farkı, suçun sonuçlarının sınırlandırılmasının mümkün olup olmadığına bakılmamasıdır. Kamu görevlisi işlendiğini öğrendiği suçun sonuçları sınırlandırılmayacak olsa da durumu bildirmekle yükümlüdür.

Kamu görevlileri, çocuk yaşta, erken evliliği veya zorla evlendirmeyi sadece soruşturma makamlarına değil yetkili makamların hepsine bildirmekle yükümlüdür. Dolayısıyla çocuğun korunmasından sorumlu makamlara da bildirmeleri gerekir.

6.3.3. SAĞLIK MESLEĞİ MENSUPLARININ SUÇU BİLDİRMEMESİ

Sağlık görevlisi, görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşır, bu durumu yetkili makamlara bildirmekle yükümlüdür. Bildirmemesi halinde bir yıla kadar hapis cezası ile

¹⁰⁵ TCK md.279

¹⁰⁶ T.C. Anayasası 128.md; Y. 4.HD 19.12.1985 t. 1985/9147 sayılı karar

cezalandırılır.¹⁰⁷ Sağlık mesleği mensubu deyiminden; tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır.

Sağlık görevlileri için bildirim yükümlülüğü suçun işlendiğine ilişkin belirti ile karşılaşmakla başlar. Kamu görevlileri gibi sağlık görevlileri de çocuk yaşta evlilik veya zorla evlendirmeyi sadece soruşturma makamlarına değil yetkili makamların hepsine bildirmekle yükümlüdür. Dolayısıyla çocuğun korunmasından sorumlu makamlara da bildirmeleri gerekir.

6.4. GÖREVE İLİŞKİN SIRRIN AÇIKLANMASI VE ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİNİ İHLÂL

Kamu görevlilerinin görevleri gereği kendilerine verilen bilgilerin gizliliğine riayet etmeleri¹⁰⁸ ve özel hayatın gizliliğini ihlal etmemeleri¹⁰⁹ gerekir. Bu nedenle, çocukla çalışan meslek mensupları çocuğa karşı işlenen suçu bildirirken, ellerindeki bilgilerin sadece suçun soruşturulmasından ve çocuğun korunmasından sorumlu makamlara gizlilik içerisinde ulaştırılmasına ve bu bilgilerin üçüncü kişilerin eline geçmemesine özen göstermeleri gerekir.

Çocukla yaptıkları görüşmelere ait bilgiler, ses ve görüntü kayıtlarının üçüncü kişiler ile paylaşılması özel hayatın gizliliğini ihlal suçu oluşturur; bu suçun kamu görevlisi tarafından işlenmesi de suçun nitelikli halidir.

107 TCK md.280

108 TCK md.285

109 TCK md.134-137

6.5. BÜTÜN SUÇ TİPLERİNİ İLGİLENDİREN GENEL BİLGİLER

Bir çocuğun evlendirilmesi, yani zorla evlendirme, yukarıda da izah edildiği gibi birden çok hakkın birden ihlâli sonucunu doğurur. Birçok eylem, birden fazla suç tipini birden içerir. Uygulamada, konunun sadece cinsel suçlar açısından değerlendirildiği, bu yönden değerlendirilmesine dair bir olgu ya da bulgu olmadığı durumlarda da takipsiz bırakıldığı görülmektedir. Bu nedenle, yasaları uygulamakla ve çocukları suç vb. sosyal tehlikelerden korumakla görevli kişilerin, çocukların evlendirilmeleri ile ilgili eylemlerin ihlâl ettiği haklar ve dolayısıyla ortaya çıkan suçlar konusunda çok daha kapsayıcı nitelikte soruşturma ve kovuşturma yapmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Tablo 8’de, bu bölümde açıklanmaya çalışılan eyleme göre suç türlerinin fail ve fiile göre sınıflandırılmış hali yer almaktadır. Bunu sınırlı bir tablo olarak görmemek, örnek olarak değerlendirmek gerekir. Bu eylemlere, burada hiç öngörülmemiş suçların da eşlik edebileceği düşünülmelidir.

Özellikle soruşturma aşamasında delillerin bu bakış açısı ile toplanması, suç sayılan eylemlerin cezasız kalmasını engellemek bakımından önemli bir rol oynayacaktır. Mağdur çocuk ve bildirim yapan kişilerin, bu eylemlerin ihlâl ettiği haklar ve hukuki tavsif konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları ve suç unsurlarına dair bütün verileri kapsayacak nitelikte beyan ve bildirimde bulunmaları mümkün olmayabilir. Soruşturma makamlarının da isnat olunacak suça göre soru soracakları ve toplanacak delilleri belirleyecekleri dikkate alındığında, bu işlemi yürütenlerin ilgili olabilecek bütün suç türlerini kapsayacak biçimde düşünmelerinin ve araştırmalarını buna göre yürütmelerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

TABLO 8. ÇOCUK YAŞTA EVLİLİK VEYA ZORLA EVLENDİRME EYLEMLERİNE İLİŞKİN SORUŞTURMALARA KONU OLABİLECEK SUÇLAR VE ŞÜPHELİLER

Olası Şüpheliler	Olası Suçlar
Çocuğun veli veya vasisi	<p>Tehdit, şantaj (TCK md.106-107)</p> <p>Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (TCK md.112)</p> <p>Cinsel istismar veya reşit olmayanla cinsel ilişki suçları için azmettirme, yardım etme (TCK md.38-39)</p> <p>Koruma, gözetim, yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali (TCK md.97-98)</p> <p>İnsan ticareti (TCK md.80)</p> <p>Kötü muamele (TCK md.232)</p> <p>Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (TCK md.233)</p> <p>Koşulları var ise veli veya vasi ile ilgili olarak, TCK 38 ve 39.maddeleri ile düzenlenen tablodaki diğer faillerin suçlarına yardım etme ve azmettirme gibi iştirak hükümleri de uygulanabilecektir.</p>
Çocukla evlenen kişi	<p>Çocuğun cinsel istismarı (TCK md.103)</p> <p>Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK md.104)</p> <p>Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK md.230)</p> <p>İnsan ticareti (TCK md.80)</p> <p>Kişi hürriyetinden yoksun kılma (TCK md.109)</p> <p>Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK md.230)</p>
Düğün vb. kutlamaya katılanlar	Suçu bildirmeme suçu (TCK md.278)
Akrabalar, komşular ve bir çocuğun evlendirildiğini öğrenen diğer kişiler	Suçu bildirmeme suçu (TCK md.278)
Öğretmen, doktor vb. kamu görevlileri	Suçu bildirmeme suçu (TCK md.279-280)

Örneğin; Çocuk Hakları Komitesi (CRC) ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CEDAW) ortak yayınladıkları Genel Yorum'da¹¹⁰, başlık parası gibi geleneksel uygulamaların BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği Ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol 2.a maddesi ile düzenlendiği üzere insan ticareti suçu sayılması gerektiğini söylemektedir: *"Bunu uygulayan ülkelerde farklı biçimler alabilen başlık, kadınların ve kızların şiddete ve diğer zararlı uygulamalara açık olma durumlarını arttırabilmektedir. Koca ya da onun aile üyeleri başlığın ödenip ödenmemesi ya da ödenmişse miktarı konusundaki anlaşmazlıklar üzerine cinayet, kundaklama ya da asit atma gibi fiziksel ya da psikolojik saldırılara başvurabilmektedir. Kimi durumlarda aileler, karşı taraftan maddi getiri sağlamak amacıyla kızlarının geçici "evliliklerine" razı olabilmektedir (anlaşmalı evlilik) ki bu da insan ticaretinin bir türünü oluşturmaktadır. ÇHS'nin çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokolüne (OP-SC) Taraf Devletlerin bu alanda açık yükümlülükleri vardır. Buna göre, başlık-çeyiz gibi unsurları da içeren çocuk ve/ya da zorla evlilikler Protokolün 2 (a) maddesi kapsamında "çocuk satışı" fiilini oluşturabilmektedir."*



ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME'YE EK ÇOCUK SATIŞI, ÇOCUK FAHİŞELİĞİ VE ÇOCUK PORNOGRAFİSİ İLE İLGİLİ İHTİYARİ PROTOKOL¹¹¹

Madde 2

İşbu Protokol'ün amacı bakımından:

(a) Çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.

...

¹¹⁰ Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi ile Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalara ilişkin 31 ve 18 sayılı ortak genel tavsiyeleri/genel yorumları, 6.3 [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No18 - Zararli Uygulamalar.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No18-Zararli_Uygulamalar.pdf) (Erişim Tarihi: 27.03.2020)

¹¹¹ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği Ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol (http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/cocukhaklarinadairsozlesmeyeek.pdf) (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol¹¹² 3. Maddesinde “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasının da “insan ticareti” olarak kabul edileceği öngörülmektedir.



Bu Protokol’un amaçları bakımından:

(a) “İnsan ticareti”, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.

(b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması halinde, mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir.

(c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması “insan ticareti” olarak kabul edilecektir.

(d) On sekiz yaşının altındaki herkes “çocuk” kabul edilecektir.

112 Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (http://madde14.org/index.php?title=İnsan_Ticaretinin,_Özellikle_Kadın_ve_Çocuk_Ticaretinin_Önlenmesi,_Ortadan_Kaldırılması_ve_Cezalandırılmasına_İlişkin_Protokol) (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Aynı zamanda, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi (İstanbul) Sözleşmesi'nin¹¹³ 37. maddesi, taraf devletlerden sınırları dışında işlenen bu neviden suçları da soruşturma ve kovuşturma yetkisi kapsamına almasını talep etmektedir.



KADINLARA KARŞI HER TÜR AYRIMCILIĞIN ORTADAN KALDIRILMASI KOMİTESİ İLE ÇOCUK HAKLARI KOMİTESİ'NİN ZARARLI UYGULAMALARA İLİŞKİN 31 VE 18 SAYILI ORTAK GENEL TAVSİYELERİ/ GENEL YORUMLARI

30. CEDAW'a Taraf Devletlerin ayrıca geçici özel önlemler (Madde 4(1)) dâhil olmak üzere gerekli önlemleri alma yükümlülükleri vardır. Bu önlemler, "her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmeye" (Madde 5 (a)) ve "bir çocuğun nişanının ve evliliğinin yasal sayılmamasını" sağlamaya (Madde 16(2)) yönelik olmalıdır.

Benzer bir biçimde Lanzarote Sözleşmesi de taraf devletlerden yargı yetkisini geniş tutmasını talep etmektedir. Sözleşme, ülkelerden yer bakımından yetki kuralı ile ilgili yasal düzenleme yapmasını ve bu düzenlemenin şunları kapsamasını talep etmektedir: ulusal mevzuatına göre çocuk istismarı saydığı eylemlerin, vatandaşı tarafından bir başka ülkede işlenmiş olması hali (bu eylem gerçekleştiği ülke hukukunda suç sayılmamış olsa dahi), vatandaşı olmasa bile kendi ülkesinde bulunan biri tarafından işlenmiş olması hali.

113 Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi (İstanbul) Sözleşmesi <https://rm.coe.int/1680462545> (Erişim Tarihi 01.04.2020)

3718 sayılı ve 19.03.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa (İstanbul) Sözleşmesi"nin feshedilmesine; 3928 sayılı 30.04.2021 tarihli Kararname ile sona erme tarihinin 01.07.2021 olmasına karar verilmiştir.



ÇOCUKLARIN CİNSEL SUİSTİMAL VE CİNSEL İSTİSMARA KARŞI KORUNMASINA İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ¹¹⁴

Madde 25 – Yargı yetkisi

1- Tarafların her biri, söz konusu suçun aşağıdaki yerlerde veya şahıslarca işlenmesi halinde, bu Sözleşme kapsamında belirlenen suçlar üzerinde yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır:

- a- kendi toprakları üzerinde; veya
- b- söz konusu Tarafın bandırasını taşıyan bir gemide; veya
- c- söz konusu Tarafın yasalarına göre tescilli bir uçakta; veya
- d- vatandaşlarından biri tarafından işlendiğinde; veya
- e- mutaden kendi toprakları üzerinde ikamet eden biri tarafından işlendiğinde.

2- Tarafların her biri, suçun kendi vatandaşlarından birine veya mutaden kendi toprakları üzerinde ikamet eden birine karşı işlenmesi halinde, bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlar üzerinde yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

....

Not: Tam madde metni için Sözleşmeye bakınız.

Bu kurallar ile amaçlanan, çocuğun cinsel istismarı ile etkin mücadele için boşluk bırakmamak, bütün dünyada ortak bir anlayış oluşmasını sağlamaktır.

¹¹⁴ Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote) Sözleşmesi ([http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel Istismara Karsi Korunmasına Ilişkin Avrupa Konseyi Sozleşmesi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocukların%20Cinsel%20Suistimal%20ve%20Cinsel%20Istismara%20Karsi%20Korunmasına%20Ilişkin%20Avrupa%20Konseyi%20Sözleşmesi.pdf)) (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

EK

**ÇOCUK YAŞTA,
ERKEN VE ZORLA
EVLİLİKLERİN
ÖNLENMESİNE DAİR
REHBER KONTROL
LİSTELERİ**

KL1 - ÇOCUK YAŞTA EVLİLİK VE/VEYA ZORLA EVLENDİRİLME İLE İLGİLİ İHBARLARIN İNCELENMESİNE DAİR KONTROL LİSTESİ

Çocuk yaşta evlilik ve/veya zorla evlendirilme ile ilgili bir ihbar aldıysanız, bütün sürecin doğru işlediğinden emin olmak için aşağıdakileri kontrol edin!

1. Yapılan başvurunun konusu aşağıdakilerden hangisi?

(Not: birden fazla şık birlikte olabilir.)

- Akranlar arasında çocuk yaşta evlilik
(Not: Bu seçenekte KL 2 Kontrol listesi de dikkate alınmalı.)
- Bir çocuğun bir yetişkin ile evlendirilmesi
(Zorla evlendirilme, çocuğun cinsel istismarı) (Not: Bu seçenekte KL 2 Kontrol listesi de dikkate alınmalı.)
- Bir çocuğun bir yetişkin ile para karşılığında evlendirilmesi
(İnsan ticareti)

2. Çocuğun güvenlik ihtiyacı ve müdahalenin aciliyeti aşağıdakilere bakılarak değerlendirildi mi?

- Evlenme / evlendirilme tarihi
- Çocuğun bir başka yere götürülme (kaçırılma) olasılığı
- Çocuğa veya ailesine uygulanan baskı
- Çocuğun bir suç veya hak ihlâline maruz kalma durumu

3. Bildirim yapan kişiye yönelik tehdit var mı?

4. Bildirimi yapan kişinin güvenliği için tedbir alındı mı?

- Kimlik bilgilerinin gizli tutulması
- 6284 sayılı Kanun'da yazılı önleyici tedbirlerin uygulanması

5. Bildirimi yapan kişi alınabilecek tedbirler ve hakları konusunda bilgilendirildi mi?

6. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirim yapıldı mı?

7. Çocuğun korunması ile ilgili izlenecek yol belirlenirken aşağıdakiler kontrol edilmelidir.

7.1 Acil koruma gerektiren bir hal var mı? Örneğin:

- Evlenme/evlendirmenin yakın bir tarihte gerçekleşecek olması
- Çocuğun evlendirilmek üzere yurt dışına veya bir başka ile götürülecek olması
- Çocuğun evlenmeyi kolaylaştırmak üzere bir suça (kaçırılmak, cinsel istismar vb.) maruz kalmış olması veya kalma riskinin bulunması
- Çocuğun kendisinden büyük bir kimse ile evlendirilecek veya evlenmiş olması
- Çocuğun hamile olması
- Çocuğun aile içi şiddete maruz kalması
- Çocuğun okuldan alınacak olması

7.2 Bildirimi alan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü tarafından aşağıdaki işlemler yapıldı ve tamamlandı mı?

- Çocuğun bir kuruma yerleştirilmesi
- Çocuğun kuruma kabul edildiği tarihten itibaren 5 gün içerisinde çocuk hâkimine müracaat ederek acil korunma kararı talep etmek
- Ek süre talep edildi ise verilen ek süre içerisinde raporun sunulması

7.3 Acil korunma kararı verildi mi?

7.4 Acil koruma amacıyla aşağıdaki tedbirlerden hangisine hükmedildi?

- ÇKK'ya göre;
- Danışmanlık
- Sağlık
- Eğitim
- Bakım/Barınma

- 6284 sayılı Kanun'a göre;

- Önleyici tedbirler
- Koruyucu tedbirler

7.5 Çocuk hakkında uygulanacak tedbirler planlanırken aşağıdaki ilkeler dikkate alındı mı?:

- 18 yaşına kadar her birey çocuktur ve yasaların tanıdığı bütün haklardan ve korunma hakkından diğer çocuklarla eşit olarak yararlanmalıdır (ÇHS md.1).
- Alınacak her türlü kararda birinci öncelik çocuğun yararını korumaktır (ÇHS md.3).
- Çocuğun yararı aksini gerektirmedikçe çocuk ailesi yanında korunmalıdır (ÇHS md.9).
- Ailenin çocuğun güvenliği için risk teşkil ettiği durumlarda çocuğu aileye karşı korumak devletin görevidir (ÇHS 19).

7.6 Uygulanacak tedbirler planlanırken aşağıdaki koşullar gerçekleştirildi mi?

- İncelemeyi yapacak sosyal hizmet uzmanının, aşağıdaki görüşmeleri güvenli bir ortamda yapma olanağı var mıydı?
 - Çocukla görüşme
 - Aile ile görüşme
 - Sosyal çevreden ilgili kişiler ile görüşme
- İncelemeyi yapacak sosyal hizmet uzmanının güvenli bir biçimde çocuğun içinde yaşadığı sosyal çevreyi inceleme olanağı var mıydı?
 - Çocuğun ve ailesinin ikametgâhı
 - Farklı ise çocuğun ikametgâhı
- İncelemeyi yapacak uzman, Tablo 3'te belirtilen kapsamda bir araştırma gerçekleştirebildi mi?
- Çocuk ve çocuğun yararı aksini gerektirmedikçe, ailesi, hakları ve tedbir olanakları hakkında bilgilendirildi mi ve kararlara katılım olanağı buldu mu?

7.7 Çocuk hakkında çocuğun durumuna uygun olarak tedbir planlaması yapıldı mı?

Çocuğun durumuna göre aşağıdaki listeden kontrol ediniz!

Evlendirilmek istenen veya evlenmek isteyen çocuğun korunması

- Ergen danışmanlığı (ÇKK md.5; TMK md.346)
- Aile danışmanlığı (ÇKK md.5; TMK md.346)
- Bakım tedbiri (ÇKK md.5; TMK md.347)
- Velayetin kaldırılması (ÇKK md.7; TMK md.348)

7.7.1 Evlendirilmiş / Evlenmiş Olan Çocuğun Korunması

- Evlenme izni verilmesi ve danışmanlık ve sağlık tedbirlerinin uygulanması (TMK md.124; ÇKK md.5)
- Çocuğun anne-babasının yanında korunması, danışmanlık ve sağlık tedbiri (ÇKK md.5; TMK 346)
- Bakım tedbiri (ÇKK md.5; TMK md.347)
- Velayetin kaldırılması (ÇKK md.7; TMK md.348)

7.7.2 Evlendirilme/Evlenme Sonrası Çocuğu Olan Çocuğun Korunması

- Evlenme izni verilmesi ve danışmanlık ve sağlık tedbirlerinin uygulanması (TMK md.124; ÇKK md.5)
- Çocuğun anne-babasının yanında korunması, danışmanlık ve sağlık tedbiri (ÇKK md.5; TMK 346)
- Bakım tedbiri (ÇKK md.5; TMK md.347)
- Velayetin kaldırılması (ÇKK md.7; TMK md.348)
- Doğan çocuğun korunmasına yönelik tedbirler (ÇKK md.5 ve 7)

7.8 Aile içi şiddet veya kadına yönelik şiddet söz konusu ise şiddetten korumaya ilişkin aşağıdaki tedbirler alındı mı?

7.8.1 Koruyucu tedbirler

- Bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanması
- Geçici maddi yardım
- Psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi
- Hayati tehlikesinin bulunması halinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması
- Çocuklar için kreş imkânının sağlanması
- İşyerinin değiştirilmesi
- Kişinin evli olması halinde müşterek yerleşim yerinden ayrı yerleşim yeri belirlenmesi
- Tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması (Türk Medeni Kanunu'ndaki şartların varlığı halinde ve korunan kişinin talebi üzerine)
- Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi

7.8.2 Önleyici tedbirler

- Şiddet mağduruna yönelik tehdit, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama
- Müşterek konuttan veya bulunduğu yerden derhâl uzaklaştırılma ve müşterek konutun korunan kişiye tahsis edilmesi
- Korunan kişilere, bu kişilerin buldukları konuta, okula ve işyerine yaklaşmama
- Çocuklarla kişisel ilişkinin refakatçi eşliğinde yapılması, kişisel ilişkinin sınırlanması ya da tümüyle kaldırılması
- Gerekli görülmesi halinde korunan kişinin, yakınlarına, tanıklarına, çocuklarına yaklaşmama

- Korunan kişinin eşyalarına zarar vermeme
- Korunan kişiyi rahatsız etmeme
- Bulundurulması veya taşınmasına kanunen izin verilen silahları kolluğa teslim etme
- Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmama, bağımlılığının olması halinde, hastaneye yatmak dahil muayene ve tedavi olma
- Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurma ve tedavi olma

7.9 Bildirim konusu içerisinde şiddet iddiası var ise sırasıyla aşağıdakilerin yapıldığını kontrol edin! (Bkz. Tablo 7)

- Kolluk tarafından koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması
- Mülki âmir/ hâkim onayı
- Tedbir kararının bildirim
- Eylemin soruşturulması
- Mağdurun korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla aşağıdaki tedbirlerin bir veya birkaçının alınması
 - Gizlilik kararı
 - Eşyaların kolluk marifetiyle teslimi
 - Yerleşim yerinin belirlenmesi
 - Barınma tedbiri
- Önleyici tedbir kararını ihlâl eden kişinin tutuklanması

8. Adli soruşturma/kovuşturmanın aşağıdaki olası şüpheliler ve olası suçları kapsadığını kontrol edin!

OLASI ŞÜPHELİLER	OLASI SUÇLAR
Çocuğun veli veya vasisi	Tehdit, şantaj (TCK md.106-107) Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (TCK md.112) Cinsel istismar veya reşit olmayanla cinsel ilişki suçları için azmettirme, yardım etme (TCK md.38-39) Koruma, gözetim, yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali (TCK md.97-98) İnsan ticareti (TCK md.80) Kötü muamele (TCK md.232) Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (TCK md.233)
Çocukla evlenen kişi	Çocuğun cinsel istismarı (TCK md.103) Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK md.104) Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK md.230) İnsan ticareti (TCK md.80) Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK 230)
Düğün vb. kutlamaya katılanlar	Suçtu bildirmeme suçu (TCK md.278)
Akrabalar, komşular ve bir çocuğun evlendirildiğini öğrenen diğer kişiler	Suçtu bildirmeme suçu (TCK md.278)
Öğretmen, doktor vb. kamu görevlileri	Suçtu bildirmeme suçu (TCK md.279-280)

KL2 - EVLİLİK İZİNİ BAŞVURULARININ İNCELENMESİNE DAİR KONTROL LİSTESİ

Çocuk yaşta evlilik ve/veya zorla evlendirilme ile ilgili bir başvuru aldıysanız, bütün sürecin doğru işlediğinden emin olmak için aşağıdakileri kontrol edin!

Evlenme izninin, bir istisna hali olduğu ve koşula bağlı olarak böyle bir istisnaya olanak tanındığı unutulmamalıdır. Aşağıdaki koşulların yerine getirilmiş olduğundan emin olunmalıdır.

- 1. Çocuğun talebi var mı?**
- 2. Evlenme izni için başvuruyu anne ve/veya baba yapmış ise; çocuğa kayyım tayin edildi mi?**
- 3. Dava Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirildi mi?**
- 4. Çocuğun görüşü alındı mı?**
- 5. Çocuğun görüşü alınırken aşağıdaki koşullar sağlandı mı?**
 - Çocuğun bir uzmanla görüşmesi
 - Görüşmenin yalnız yapılması
 - Çocuğun bağımsız görüş oluşturma olanak ve yeteneğinin bir uzman tarafından incelenmesi
 - Çocuğun hakları ve korunma olanakları konusunda bilgilendirilmesi
- 6. Çocuk aşağıdaki konularda serbest irade oluşturma olanağına ve yetisine sahip mi?**
 - Evlenip evlenmemeye karar verme
 - Kiminle evlenileceğine karar verme
- 7. Çocuğun içinde bulunduğu ailenin ve sosyal çevrenin koşulları serbest irade oluşturma için elverişli mi?**
- 8. Anne ve babanın görüşü alındı mı?**

9. Evlenme izni başvurusu üzerine aşağıdakileri içeren bir değerlendirme yapıldı mı? (Bkz. Evlilik İzni Araştırması Talebinin Kapsamı)

- Çocuğun kişisel özellikleri ve gelişim durumu
- Çocuğun tam ve serbest irade oluşturmasını engelleyen sebepler (kişisel veya sosyal) var mı?
- Çocuğun yararı değerlendirmesi
- Çocuğun yararını dikkate alan olağanüstü durum ve pek önemli bir sebebin varlığı

10. Yapılan değerlendirmeye göre çocuk beden ve ruh sağlığı bakımından; evlenme ile üstleneceği aşağıdaki yükümlülükleri yerine getirebilecek donanıma sahip mi?

- Evlilik birlikteliğinin mutluluğunu sağlamak
- Çocukların bakım, eğitim ve gözetimini sağlamak
- Birlikte yaşamak
- Sadakat
- Eşlerin birbirlerine yardımcı olması
- Oturulacak konutu seçmek
- Evlilik birlikteliğinin giderlerini karşılamak
- Evlilik birlikteliğini üçüncü kişilere karşı temsil etmek ve evlilik birliğini temsilen üçüncü kişilere karşı sorumluluk üstlenmek
- Evlenmekle ergin kılınacağı için üçüncü kişilere karşı borçlandırııcı işlemler ve haksız fiillerinden doğacak sorumluluğu üstlenme

11. Evlilik izni için ileri sürülen olağanüstü durum aşağıdaki hallerden biri olmamalıdır. Bu haller olağanüstü durum sayılamaz: (Bkz. Olağanüstü Durum ve Pek Önemli Sebep Araştırmasının İlkeleri Neler Olmalıdır?)

- Çocuğun evlilik dışı gebe kalması,
- Ana babasını kaybetmesi sebebiyle evsiz yurtsuz kalması,
- Kızın kaçırılması veya ırzına geçilmesi,

- Seksüel nevrasteni hastalığı,
- Karı koca gibi yaşama,
- Kızın daha erken yaşta evlenmeyi kabul eden bir ülkeye gelin gitmesi,
- Kızın mevcut ailesinde aşırı çalıştırılması,
- Evlendiği takdirde zarurette bulunan ailesine yardım edebilecek durumda olması,
- Çıkan dedikodular nedeniyle çocuğun onur ve haysiyetine yönelik saldırılara maruz kalması,
- Dini tören yapılmış olması,
- Çocuğun korunmaya veya bakıma muhtaç olması, vb.

12. Kararda evlenme izninin kiminle evlenmeye ilişkin olduğu açıkça belirtilmiş mi?

13. Karar Nüfus Müdürlüğüne ve Cumhuriyet Savcılığına, karara karşı kanun yoluna gitme olanağı hatırlatılarak bildirildi mi?

14. Evlenme izni talebi reddedildi ise durum; (ÇKK md.6 ve 9)

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirildi mi?
- Çocuk hâkimine bildirildi mi?

EK: Erken yaşta evlenmenin hukuken geçerli kabul edildiği bir ülkeden gelen çocuklar bakımından:

15. Uygulanacak hukuk belirlendi mi?

- Taraflardan biri Türk ise; evlenme ehliyet ve şartları bakımından Türk Hukukunun uygulanması
- Taraflardan her ikisinin de erken yaşta evliliğe olanak veren bir ülkenin vatandaşı olması ve Türkiye'de evlenecek olmaları durumunda, çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmenin kamu düzeninden kaynaklanması sebebiyle, evlenme akdinin şekli ve esası bakımından Türk hukukunun uygulanması

- Taraflardan her ikisinin de erken yaşta evliliğe olanak veren bir ülkenin vatandaşı olması ve evlilik akdinin o ülkede gerçekleşmiş olması durumunda; yetkili yabancı hukukun olaya uygulanan hükmünün Türk Kamu düzenine açıkça aykırı olması sebebiyle Türk hukuku uygulanacak olduğu

16. Uygulanan hukuka göre resmi bir evlilik olmaksızın, cinsel davranışlar bakımından aşağıdaki ilkelere uyuldu mu?

- Eylemin soruşturulması ve kovuşturulması bakımından Türk hukukunun uygulanması
- Devletin yargı yetkisinin de geniş olarak uygulanması (Lanzarote Sözleşmesi md.25)

KAYNAKÇA

1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmî Gazete, 30474, 10.07.2018

1982 tarihli T.C. Anayasası

66/140 sayılı BMGK Kız Çocukları, Erişim Tarihi 02.04.2020, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_140.pdf

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (6284 S.K.). Resmî Gazete, 28239, 20.3.2012

Arkadaş Adem -Thibert ve H. Feray Salman, Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme Göstergeleri Kılavuzu, UNICEF, Mart 2013

Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 2005, <https://rm.coe.int/090000168079eff8>

Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 2005, <https://rm.coe.int/090000168079eff8>[COE1] [ç2] [ç3] [COE4] [ç5]

Ayan, Serkan, Evlilik Birliğinin Korunması, TBB Yayınları Ankara, 2004

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20.11.1989

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi" başlıklı 4 No.lu Yorumu, Erişim tarihi: 27.03.2019, [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4 - Ergen Sagligi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4_-_Ergen_Sagligi.pdf)

BM İnsan Hakları Komiserliğinin "Erken ve Zorla Evlilik" Raporu, <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/ForcedMarriage/NGO/GirlsNotBridesSecretariat.pdf>

CEDAW ve ÇHS Komitelerinin Ortak Genel Görüşü No.31, 2014, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/78/PDF/N1462778.pdf?OpenElement>

Çocuğun Yüksek Yararının Birinci Planda Dikkate Alınmasına Dair Genel Yorum No.14, 2013, Erişim tarihi 30.03.2020, [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14 - Cocugun Yuksek Yarari.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No14_-_Cocugun_Yuksele_Yarari.pdf)

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol, Erişim Tarihi: 01.04.2020, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/cocukhaklarinadairsozlesmeyeek.pdf

Çocuk Koruma Kanunu (5395 S.K.) Resmî Gazete, 25876, 03.07.2005

Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi Temel Eğitim Programı, UNICEF ve Gaziantep Belediyesi

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler Sözlükçesi, Başlangıç Raporu, Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, Ankara, 30 Nisan 2018

Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler ve Kavramlar Kılavuzu 2019, Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) – Ecpat Türkiye, Ankara 2019

Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi (Lanzarote) Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 01.04.2020, [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocuklarin Cinsel Suistimal ve Cinsel Istismara Karsi Korunmasina Iliskin Avrupa Konseyi Sozlesmesi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Cocuklarin_Cinsel_Suistimal_ve_Cinsel_Istismara_Karsi_Korunmasina_Iliskin_Avrupa_Konseyi_Sozlesmesi.pdf)

ECHR, Z. H. ve R. H. v. Switzerland, no. 60119/12, 8 Aralık 2015, Erişim Tarihi 16.11.2020, <https://www.refworld.org/pdfid/566843824.pdf>

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>,

Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos. The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness: A Population-based Retrospective Cohort Study, 2019, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284>

Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme, http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/evlilige_riza_gosterilmesi_asgari_.pdf

Eyüboğlu Damla, Eyüboğlu Murat, "Küçük Yaşta Evlendirilmek İstenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar ve Sosyodemografik Özellikler", Türkiye Klinik Psikiyatri Dergisi, 2018

Gemalmaz, M. Semih. Temel Belgelerde İnsan Hakları, İHD Y. Ankara 1996

Gemalmaz, Mehmet Semih (Prof. Dr.), Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusal Üstü Belgeler, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2002

Havutçu, Ayşe, "Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirmesi" Prof. Dr. Aydın Zevkliler'e Armağan, Yaşar Üniversitesi Yayınları, 2013

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Erişim Tarihi: 27.03.2019, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf>

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi Genel Tavsiye Kararları, [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_(1-29).pdf)

Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi ile Çocuk Hakları Komitesi'nin zararlı uygulamalara ilişkin 31 ve 18 sayılı ortak genel tavsiyeleri/genel yorumları, 6.3, Erişim Tarihi: 27.03.2020, http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No18_-_Zararli_Uygulamalar.pdf

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Resmî Gazete, 14.10.1985, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla İlişkin Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011, https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/30/Istanbul_Sozlesmesi.pdf

Keskin Dilşat (Yrd. Doç. Dr.), "Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2011

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklarIliskinSozlesme.pdf>

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (5718 S.K.), Resmî Gazete, 26728, 12.12.2007

Pekin Deklarasyonu, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, 1995, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>

Pekin+5: Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri, Aralık 2001, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf

Sencer, Muzaffer, Belgelerle İnsan Hakları, Beta Y. İstanbul 1998

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, Erişim Tarihi: 01.04.2020, http://madde14.org/index.php?title=İnsan_Ticaretinin,_Özellikle_Kadın_ve_Çocuk_Ticaretinin_Önlenmesi,_Ortadan_Kaldırılması_ve_Cezalandırılmasına_İlişkin_Protokol

Sosyal Hizmetler Kanunu (2828 S.K.), 20823, 23.03.1991

Soylu Nusret, Ayaz Muhammed , "Adli Değerlendirme İçin Yönlendirilen Küçük Yaşta Evlendirilmiş Kız Çocuklarının Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi" Anatolian Journal of Psychiatry, 2013

Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016, https://www.ailevecalisma.gov.tr/Raporlar/ATHGM/Suriyeliler_ile_Turkiye_Cumhuriyeti_Vatandaslari_Arasindaki_Evlilik_Iliskileri_Arastirmasi.pdf

TÜİK Evlenme İstatistikleri 2017, Erişim tarihi: 27.03.2019, www.tuik.gov.tr

Türk Ceza Kanunu (5237 S.K.), Resmî Gazete, 25611, 26.09.2004

Türk Medeni Kanunu (4721 S.K.), Resmî Gazete, 24607, 22.11.2001

Tüzüner Özlem, (Yrd. Doç. Dr.), "On altı Yaşını Doldurmuş Kişinin Evlenmesine İzin Verilmesi" İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ocak 2011

WHO & ISPCAN, Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence, 2006



UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

<https://turkey.unfpa.org/tr>

 @UNFPA.Turkey  @UNFPATurkey  @unfpa_turkey